

VILHELMINA KOMMUN
VUALTJEREN TJIELTE

ANDT-UNDERSÖKNING 2023

*Resultat från den årliga undersökningen av skolelevers vanor
gällande alkohol, narkotika, dopning och tobak*

Sabina Björk
Folkhälsosamordnare

Förord

ANDT står för alkohol, narkotika, dopning och tobak. Vår nationella ANDTS-strategi¹ innefattar ett förebyggande arbete som drivs av myndigheter, länsstyrelser, regioner och kommuner mot bruk av nämnda droger eftersom de orsakar skador, ohälsa och för tidig död. ANDT-undersökningen som genomförs årligen i Vilhelmina är ett led i kommunens strävan att förebygga droganvändning bland barn och ungdomar men även för att kartlägga deras sociala situation. Rapporten utgör ett värdefullt underlag i det fortsatta arbetet att utveckla ett samordnat och långsiktigt förebyggande arbete i kommunen.

En nyhet i 2023 års undersökning är att enkäten innehåller frågor kring bruk av tobaksfria nikotinprodukter som har ökat kraftigt i försäljning och bruk under de senaste åren.

Vi vill främst tacka de elever som medverkat samt skolpersonal som avsatt lektionstid för detta ändamål. Dessutom vill vi tacka Förebyggande rådet i Skellefteå (FRIS) som tagit fram ursprungsenkäten samt ANDTS-samordnare i Lycksele som distribuerat enkätlänken och bistått med programvara för hantering av inkomna svar.

Vilhelmina, april 2024

Sabina Björk

Folkhälsosamordnare och ANDTS-samordnare, Vilhelmina kommun

¹ Strategin har numera ett tillägg av ett S eftersom spel om pengar har tillkommit under år 2022, då spel om pengar visat sig ha tydliga samband med drogbruk. I undersökningen som presenteras i denna rapport har dock inga frågor om spelvanor inkluderats.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte	1
1.2 Metod	1
1.3 Underlaget	2
2 Definitioner	3
3 Resultat för högstadiet	3
3.1 Elevers sociala situation.....	4
3.2 Elevers droganvändning	7
3.3 Föräldrars förhållningssätt.....	11
4 Resultat för gymnasiet	12
4.1 Elevers sociala situation.....	13
4.2 Elevers droganvändning	16
4.3 Föräldrars förhållningssätt.....	21
5 Diskussion	22
5.1 Elevers sociala situation.....	22
5.2 Elevers droganvändning	24
5.3 Föräldrars förhållningssätt.....	28
5.4 Framgångs- och skyddsfaktorer.....	29
5.5 Insatser i kommunen	30
6 Avslutning	31
7 Källor	32

1. Inledning

Vilhelmina kommun har sedan 2011 genomfört årliga enkätundersökningar för att kartlägga skolelevernas vanor gällande alkohol, narkotika, dopning och tobak. Det är elever i årskurs 7, 8 och 9 på högstadiet samt årskurs 2 på gymnasiet som varit målgrupp för undersökningen vars resultat redovisas i denna rapport. Hembergsskolan, fjällskolorna i Dikanäs och Saxnäs samt Malgomajskolan har deltagit vid 2023 års undersökning. Vanligtvis deltar även Strandskolan som av omständigheter inte hade möjlighet att delta denna omgång, men kommande år kommer de att fortsatt delta i enkäten.

Arbetet med enkätundersökningarna sker i samverkan över kommungränserna i Västerbotten. Ursprungsenkäten är utformad av FRIS och följer i huvudsak de nationella studier som genomförs av Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN). Dessutom genomför flertalet omkringliggande kommuner samma eller snarlika undersökning vilket möjliggör jämförelser. CAN:s undersökningar visar på nationella utvecklingstendenser, medan våra lokala undersökningar ger en närmare lägesbeskrivning för eleverna i vår kommun.

Resultatet från undersökningen är en viktig del i underlaget för det drogförebyggande arbetet i Vilhelmina kommun. Det finns ett behov av att följa utvecklingen över tid samt successivt utvärdera och utveckla det förebyggande arbetet på lokal nivå. Underlaget används även i kommunens samverkan med polisen i upprättandet av gemensamma lägesbilder.

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att:

- Kartlägga drogbruk samt social situation hos skolelever på högstadiet och årskurs 2 på gymnasiet i Vilhelmina kommun. Föräldrars förhållningssätt inkluderas i undersökningen då det i hög grad kan påverka ungas mående och inställning till drogbruk.
- Utgöra en del av kommunens underlag för det förebyggande ANDT-arbetet.
- Möjliggöra uppföljning av utveckling över tid.
- Ge ett underlag för att möjliggöra jämförelser med andra kommunala samt nationella undersökningar.
- Öka kunskapen om unga användare av ANDT i kommunen.
- Visa på och förstärka att det är många elever som *inte* brukar alkohol, narkotika, dopning och tobak.
- Skapa bättre förutsättningar för ungas hälsa.

1.2 Metod

De ursprungliga frågorna togs fram inför 1995 års undersökning i Skellefteå kommun. Samma frågeformuleringar har i princip använts sedan dess för att möjliggöra jämförelser och se

eventuella förändringar och tendenser över tid. För att skapa god validitet, kunna möjliggöra geografiska jämförelser samt se eventuella förändringar och trender över tid är det av stor betydelse att vår lokala undersökning genomförs varje år. Metodiken och frågeställningarna är väl beprövade och anses generellt skapa en hög validitet i resultaten. Frågorna har fasta svarsalternativ för att underlätta jämförelse över tid, däremot är en nackdel att eleverna kan tolka dessa olika.

2023 års undersökning genomfördes under veckorna 41 till 45 och omfattade som nämnt årskurs 7, 8 och 9 samt årskurs 2 på gymnasiet. ANDTS-samordnare i Vilhelmina erhöll en länk till elevernas frågeformulär från ANDTS-samordnare i Lycksele, som på uppdrag av Länsstyrelsen Västerbotten arbetar med att stötta kommunerna i sitt genomförande av undersökningen. Länken skickades sedan till skolornas rektorer som i sin tur ansvarade för att ge eleverna möjlighet att genomföra den digitala enkäten anonymt på lektionstid. Lärare eller annan ansvarig vuxen har medverkat vid svarstillfället för att kunna ge information samt besvara eventuella frågor. ANDTS-samordnare i Lycksele har sedan bistått med att hantera den data som enkätundersökningen resulterat i. Processen efterföljs därefter med att tolka, sammanställa och sprida resultaten av kommunal ANDTS-samordnare.

1.3 Underlaget

Underlaget, det vill säga antalet elever som besvarade enkäten år 2023, presenteras i nedan tabeller. Elever som inte var närvarande vid undersökningstillfället har inte haft möjlighet att fylla i enkäten vid ett senare tillfälle.

Högstadiet - årskurs 7, 8 och 9		
Antal svarande elever	Bortfall antal	Bortfall andel (%)
165 st	30 st	15 %

Gymnasiet - årskurs 2		
Antal svarande elever	Bortfall antal	Bortfall andel (%)
63 st	26 st	29 %

När det kommer till resultat för årskurs 2 på gymnasiet inkluderas inte enbart ungdomar som är folkbokförda i Vilhelmina då även elever från närliggande kommuner så som Åsele, Dorotea och Storuman studerar vid Södra Lapplands gymnasieförbund.

Bortfallet antas delvis bero på frånvaro vid exempelvis sjukdom. Ett visst bortfall utgörs också av borträknade enkäter, bland annat sådana som påbörjats men inte slutförts. Risk för så kallade mätfel är större vid frågor som kan upplevas känsliga, exempelvis kring drogvänor. Detta är några av anledningarna till att resultaten som presenteras i denna rapport ska ses som riktlinjer och inte antas visa på hela sanningen. De ska användas med denna vetskap i åtanke och även i sitt rätta sammanhang. Vid jämförelse över tid bör mätfelen vara relativt likartade. De bör därmed inte påverka möjligheterna att göra jämförelser och dra slutsatser från resultaten mellan åren.

2. Definitioner

Mobbning definieras enligt Skolverket som en upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag. Eleven bedömer själv om hen känner/känt sig mobbad utifrån egen tolkning och känsla.

Gällande frågan om medlemskap i en *förening* avses exempelvis idrottsföreningar, ideella organisationer, politiskt ungdomsförbund och liknande.

I frågan rörande utsatthet för våld från någon *närstående* avses familj, släkt eller partner.

Tobaksfria nikotinprodukter är produkter utan tobak som innehåller nikotin exempelvis vitt snus och e-cigaretter/vape.

Benämningen *alkoholkonsument* innebär i denna rapport att alkohol används ibland, varje helg eller oftare.

I frågan rörande alkohol och trafik används begreppet *motorfordon* vilket avser moped, skoter, bil, A-traktor/EPA och liknande.

I rapporten presenteras svar kring användandet av narkotika. *Missbruk* innebär i detta sammanhang all icke medicinsk användning av narkotika. Enligt dopningsmedelslagstiftningens klassificering av dopningspreparat som förbjudna medel, definieras också dopning som missbruk om det sker i icke medicinsk användning.

Det som i rapporten definieras som *rikssnittet* kommer från CAN:s nationella skolundersökning som undersöker ungas erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel.

Risk- och skyddsfaktorer är begrepp som ofta används då vi pratar om barns utsatthet under uppväxten. Exempel på *skyddsfaktorer* är tydligt och kärleksfullt föräldraskap samt ett utvecklat socialt nätverk. Exempel på *riskfaktorer* kan vara avsaknad av goda förebilder, skolk, missbruk i familjen samt tillgång till droger.

Samtliga frågor gällande föräldrar bygger på elevernas egna uppfattningar om deras föräldrars inställning.

3. Resultat för högstadiet

I kommande avsnitt redovisas de övergripande resultaten för högstadiet, det vill säga för elever som går i årskurs 7, 8 och 9. Före år 2021 genomfördes enkäten endast i årskurs 9. För att basera uppföljning på ett så likvärdigt urval som möjligt presenteras därför enbart resultaten från år 2021 och framåt i denna rapport. Fördjupad tolkning sker i diskussionsavsnittet. Notera att endast ett urval av frågorna i enkätundersökningen redovisas. För övriga frågors resultat och fördjupning, kontakta kommunens ANDTS-samordnare.

3.1 Elevers sociala situation

Diagram 1: hur trivs du i skolan?

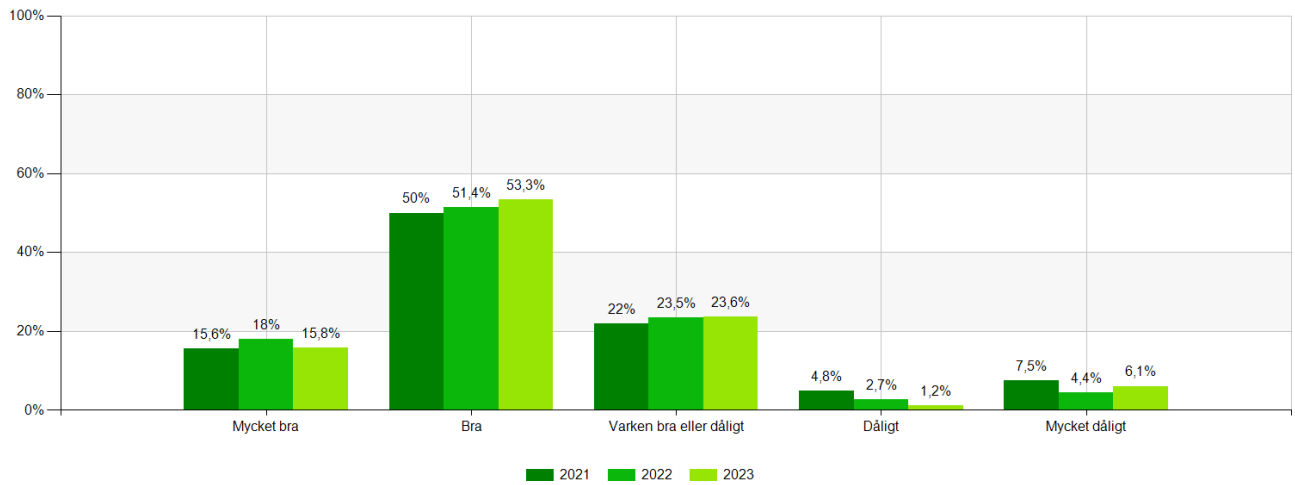

Diagram 2: har du känt dig mobbad under högstadietiden?

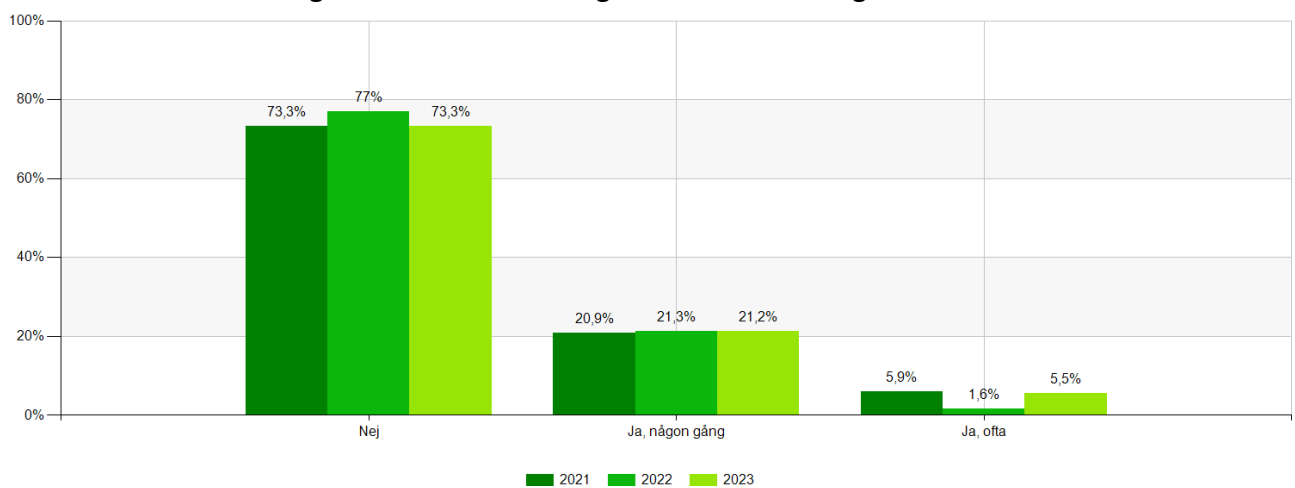

Diagram 3: hur upplever du ditt eget mående under senaste året?

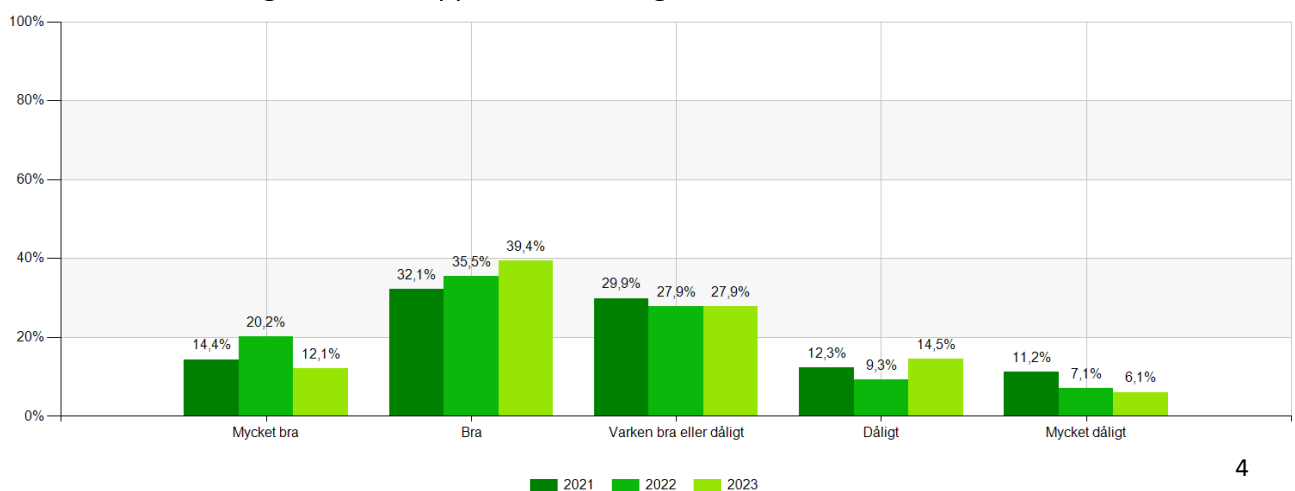

Diagram 4: brukar du vara borta från skolan utan giltig anledning?

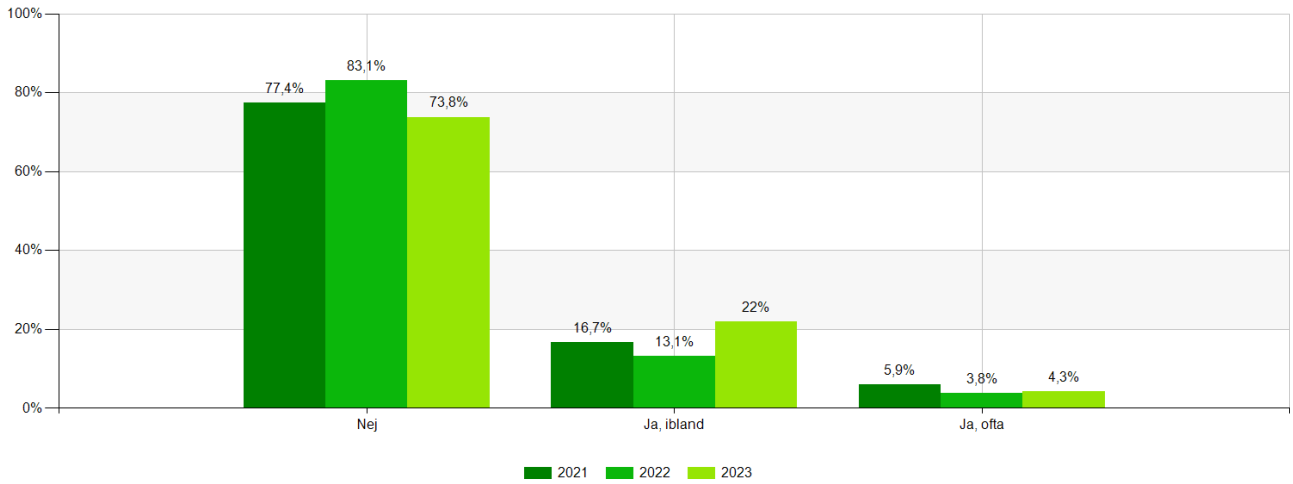

Diagram 5: är du medlem i någon/några organisationer/föreningar?

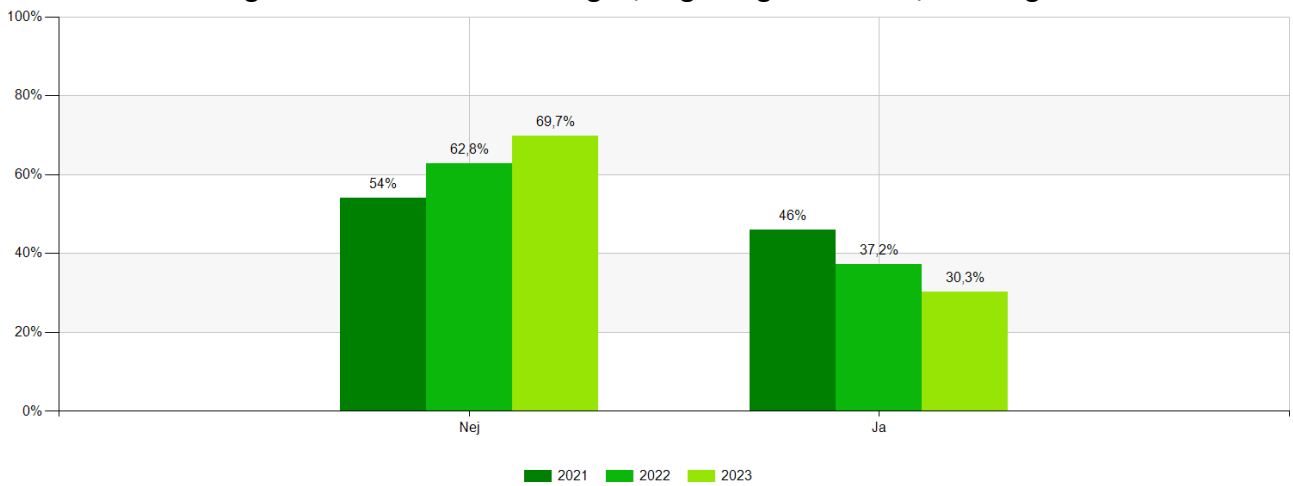

Diagram 6: hur ofta känner du dig otrygg när du vistas i ditt bostadsområde kvällstid?

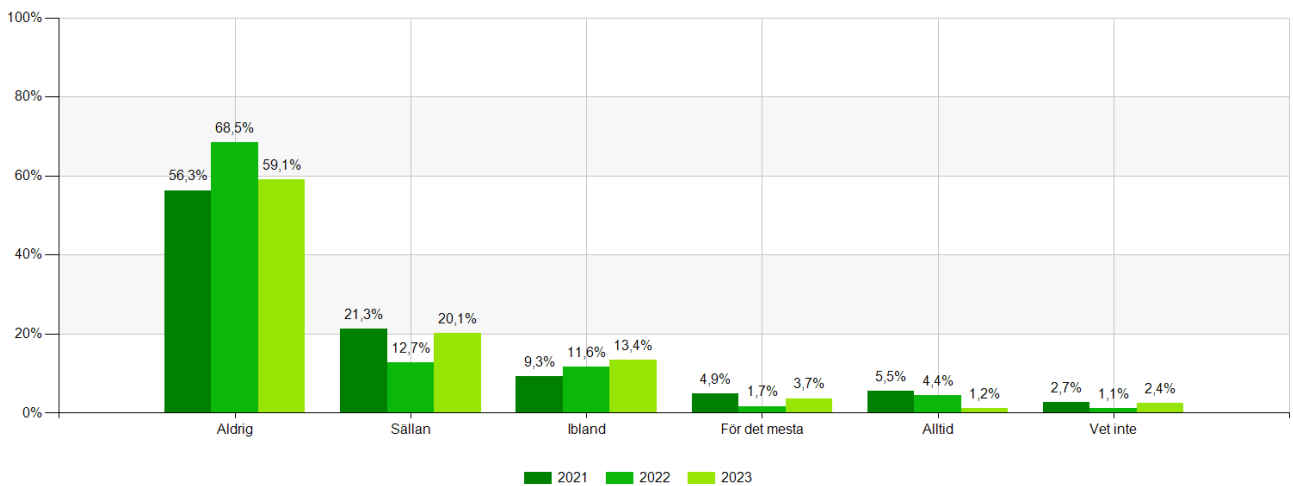

Diagram 7: har du blivit utsatt för våld från någon närstående?

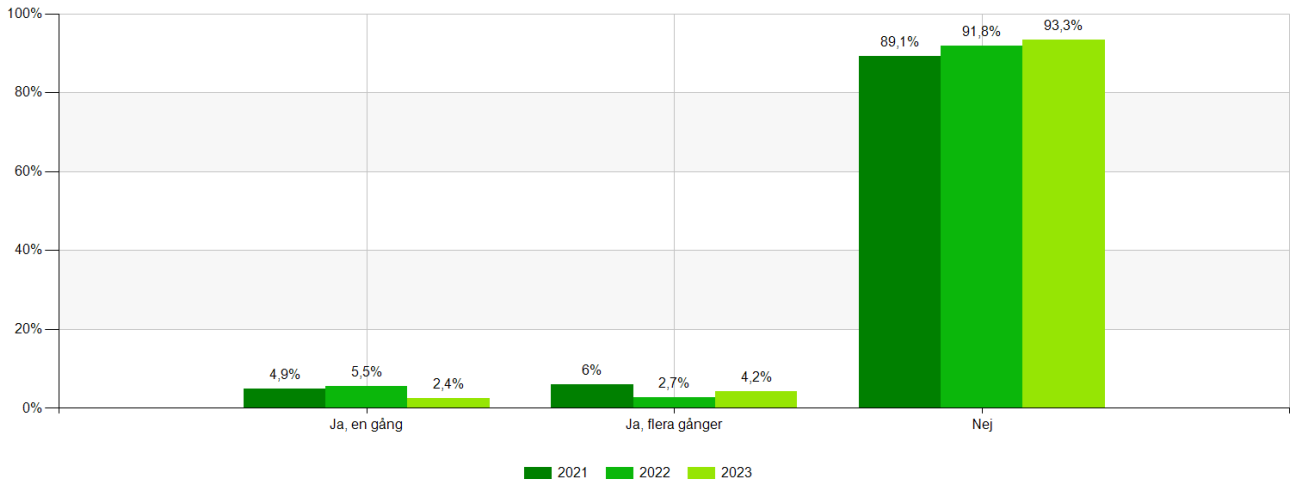

Diagram 8: har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annan typ av våld vid något tillfälle de senaste 12 månaderna?

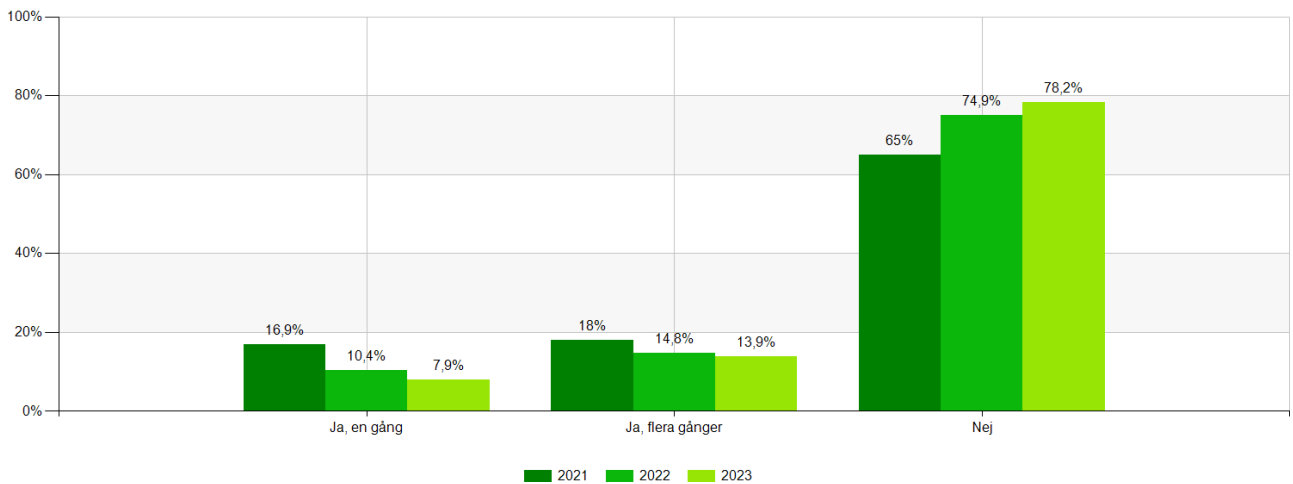
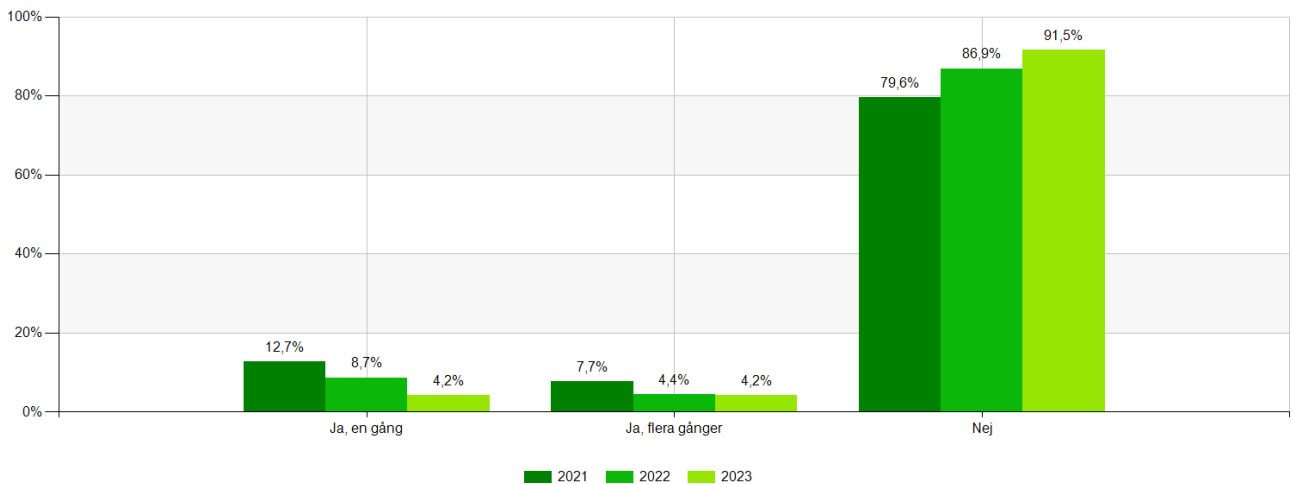

Diagram 9: har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig rädd?

3.2 Elevers droganvändning

Diagram 10: röker du?

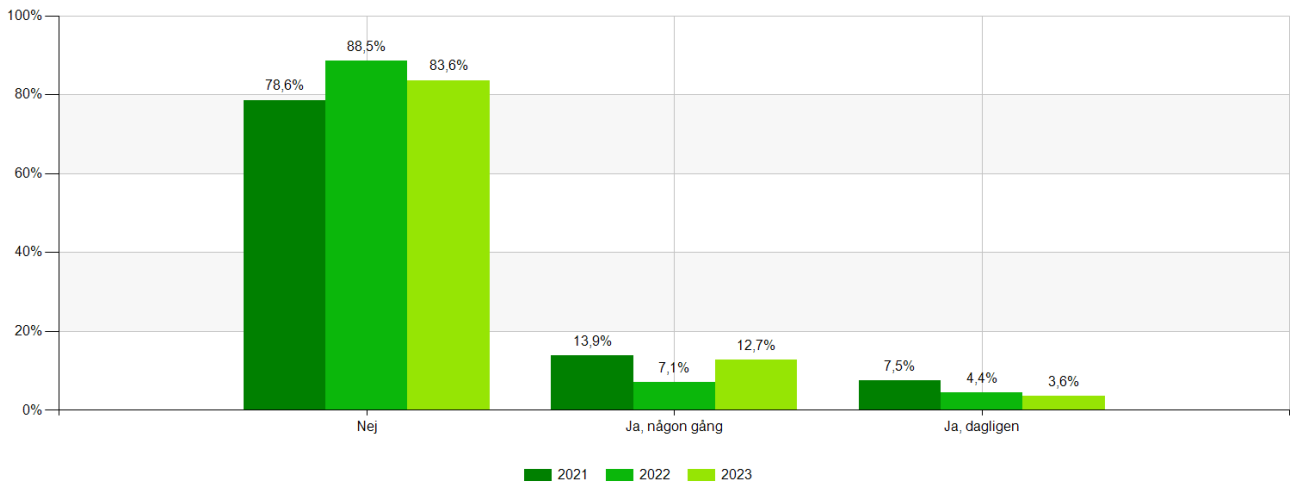

Diagram 11: snusar du?

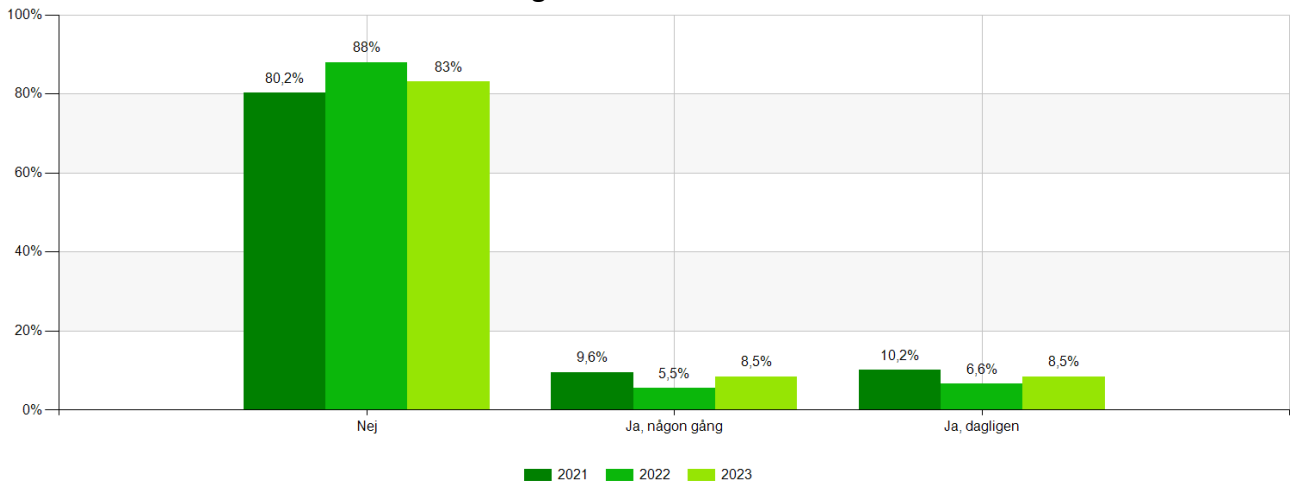

Diagram 12: hur har du fått tag på snuset/cigaretterna? (flera alternativ möjliga)

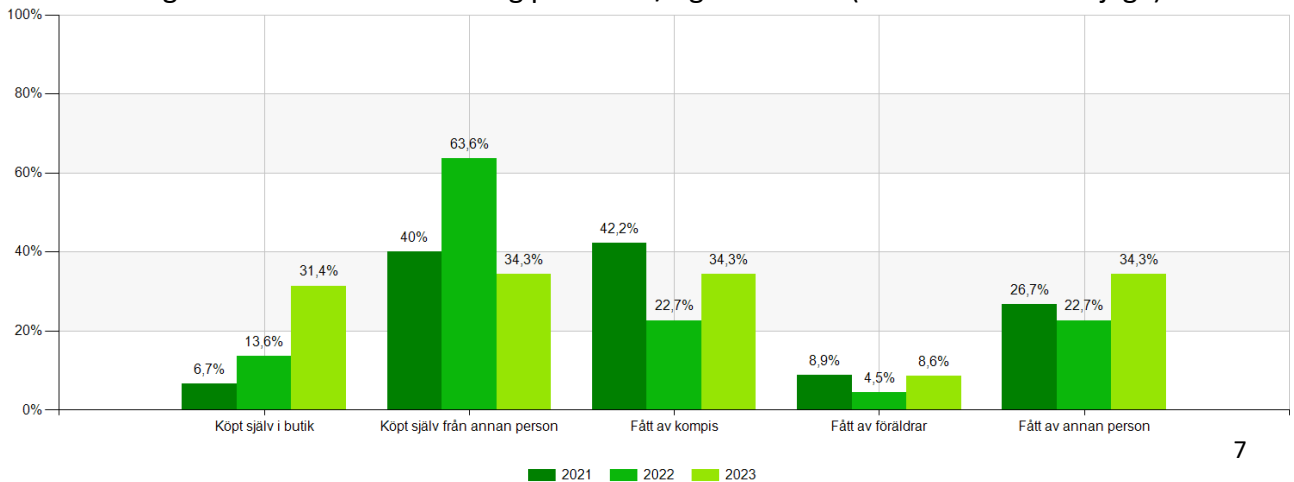

Diagram 13: har du använt någon av de här produkterna? (flera alternativ möjliga)

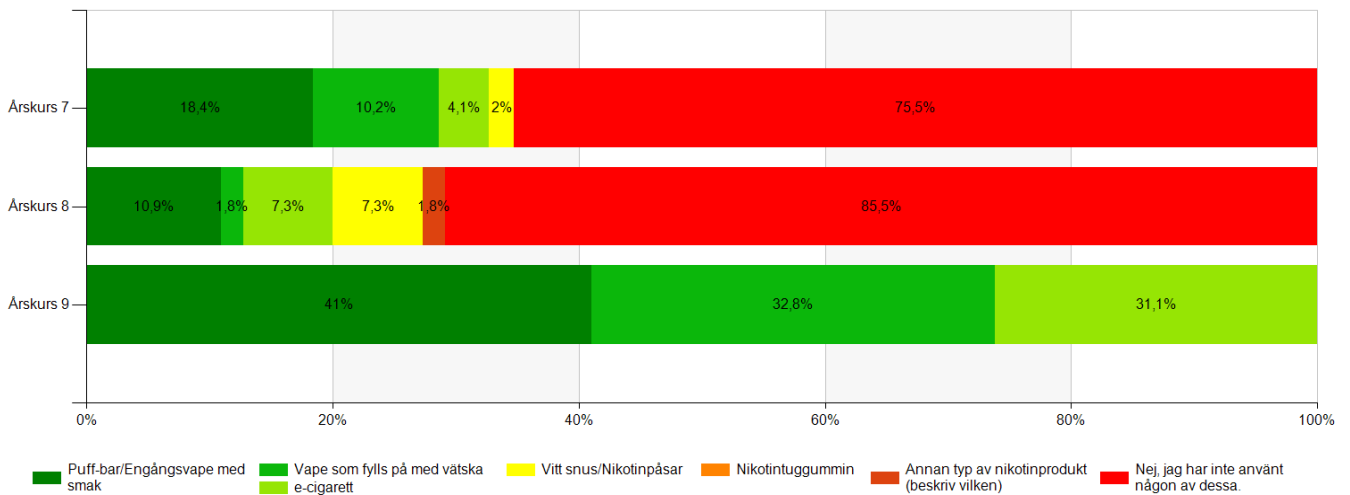

Diagram 14: hur ofta har du använt produkten?

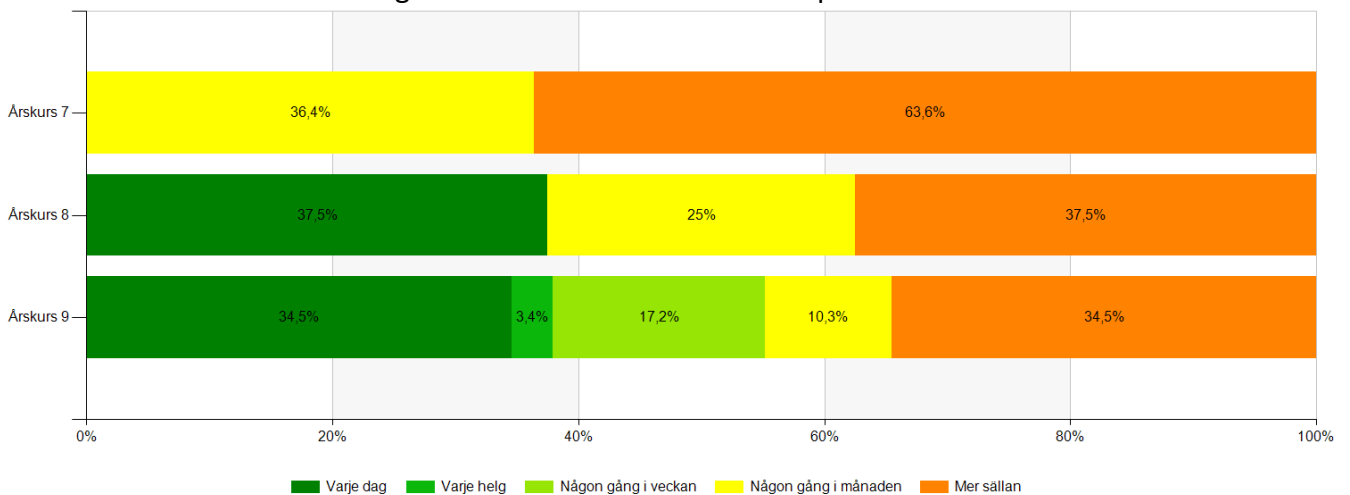

Diagram 15: konsumerar du alkohol ibland, varje helg, eller oftare?

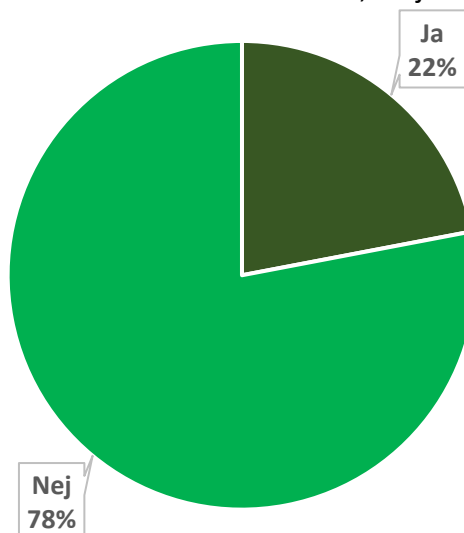

Diagram 16: hur har du fått tag på alkoholen du druckit? (flera alternativ möjliga)

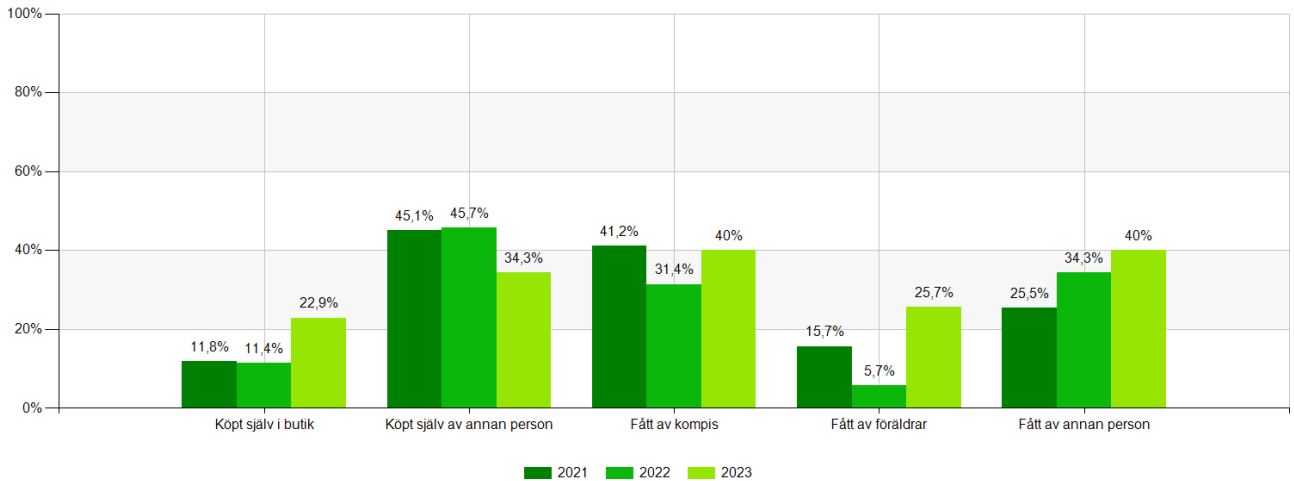

Diagram 17: har du åkt ett motorfordon med en berusad förare?

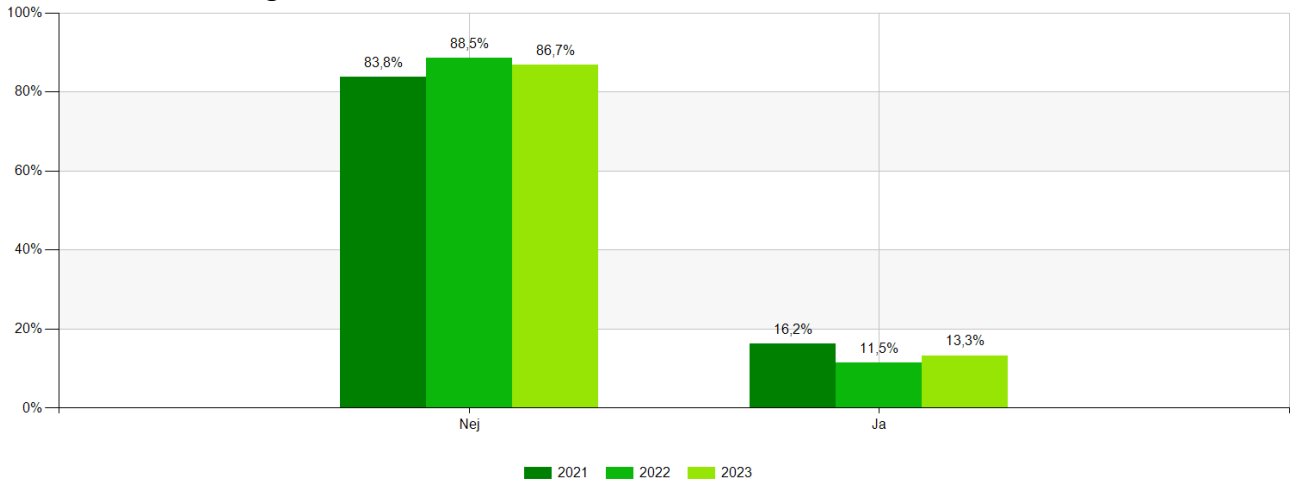

Diagram 18: har du själv kört ett motorfordon berusad?

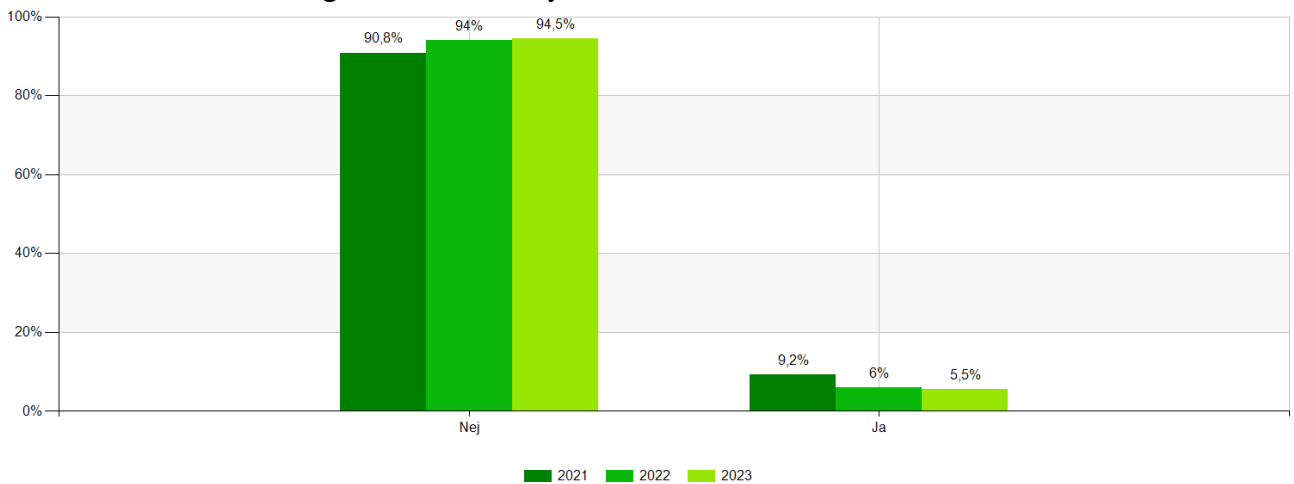

Diagram 19: har du någon gång använt narkotika?

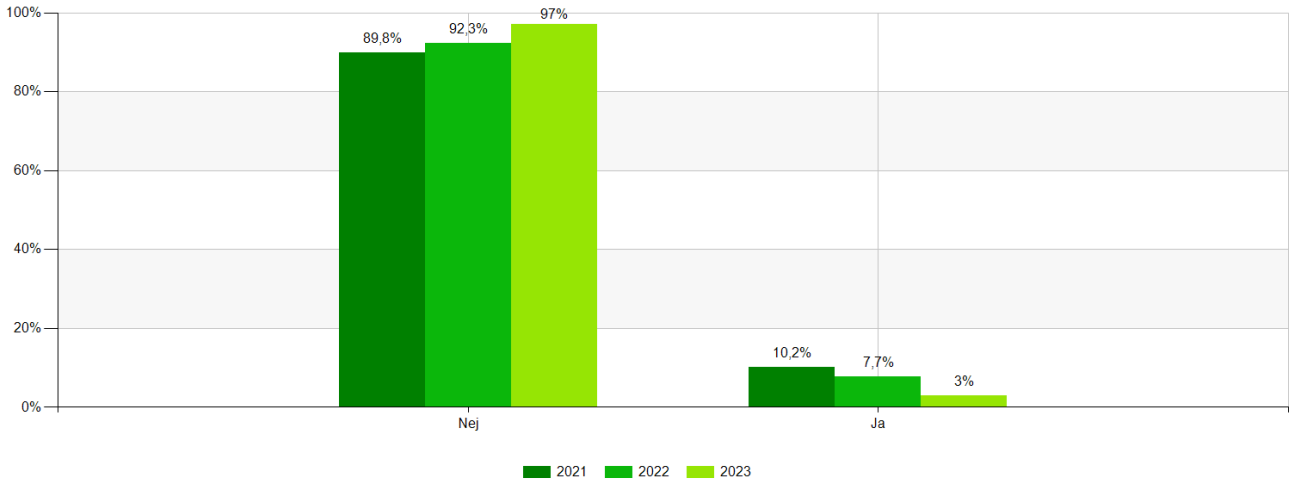

Diagram 20: känner du till någon som kan erbjuda dig narkotika?

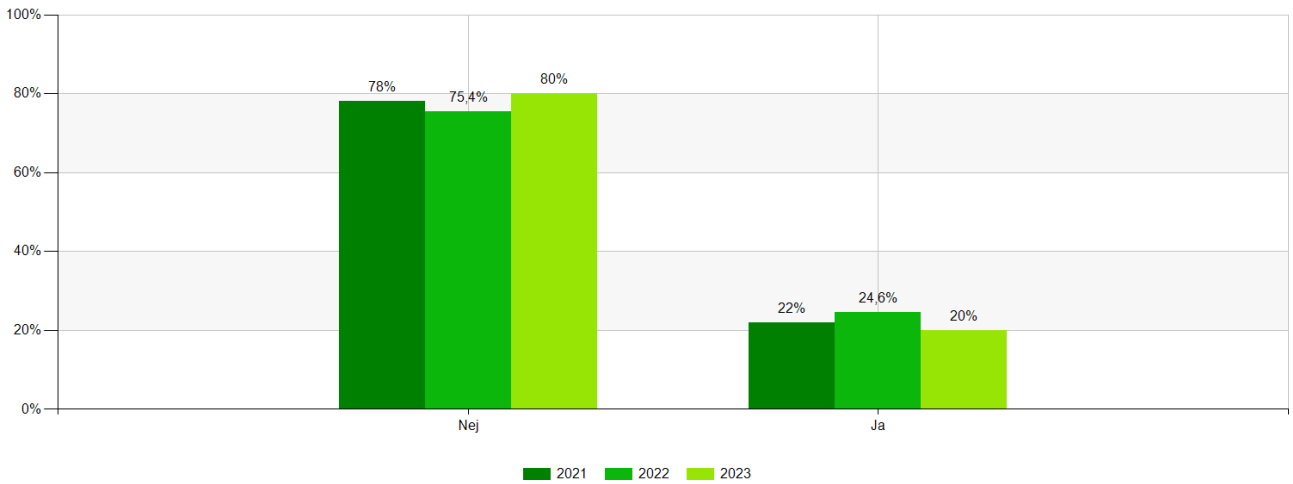

Diagram 21: från vem/vilka har du fått tag på narkotika? (flera alternativ möjliga)

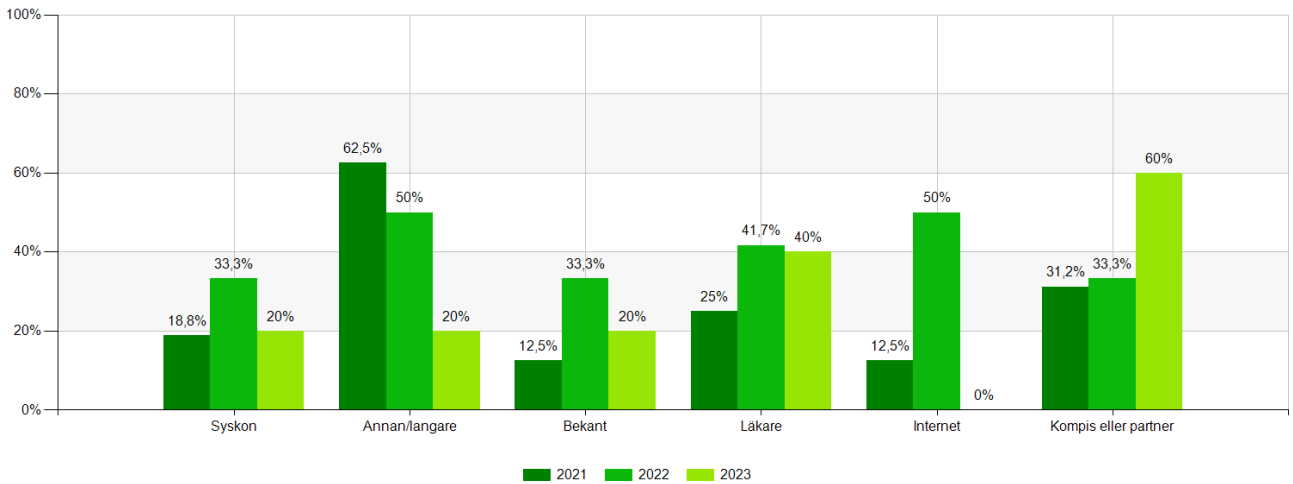

Diagram 22: har du någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol för att bli berusad?

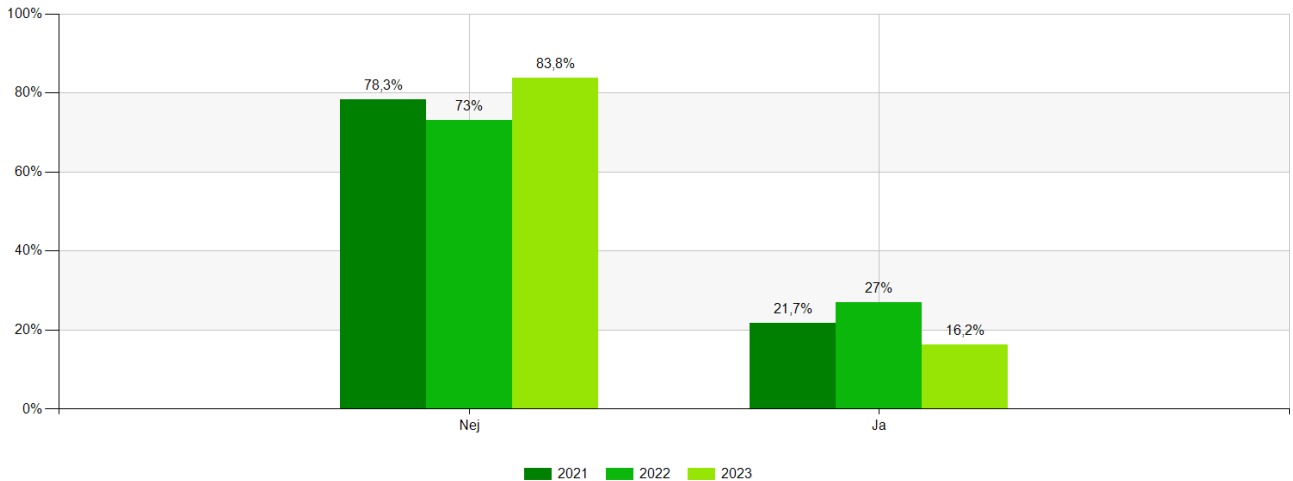
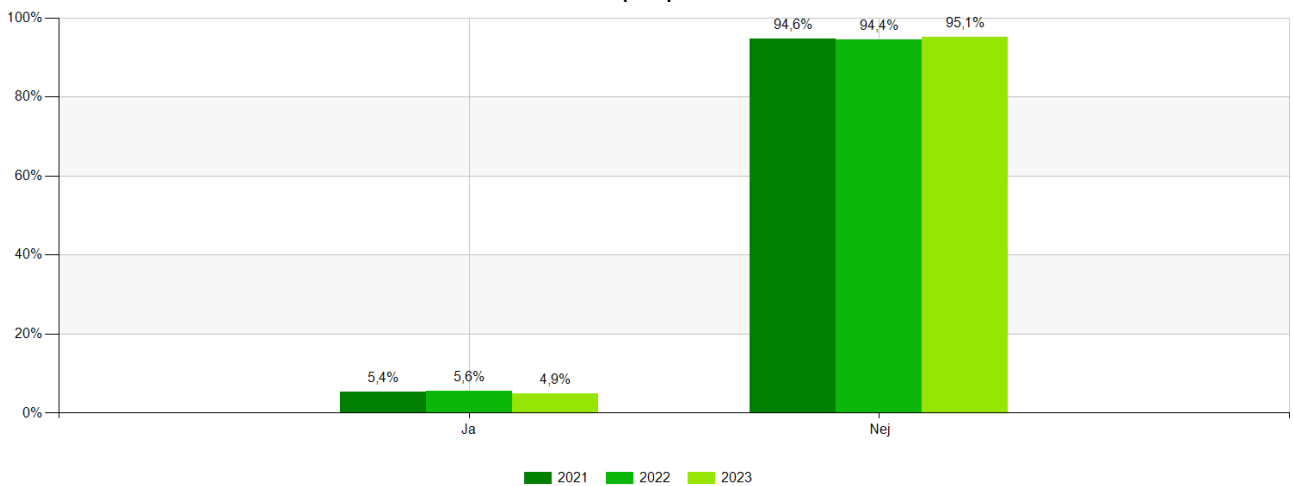

Diagram 23: använder du något dopningspreparat, exempelvis anabola steroider eller annat tillväxtpreparat?

3.3 Föräldrars förhållningssätt

Diagram 24: tillåter dina föräldrar/vårdnadshavare att du använder tobak?

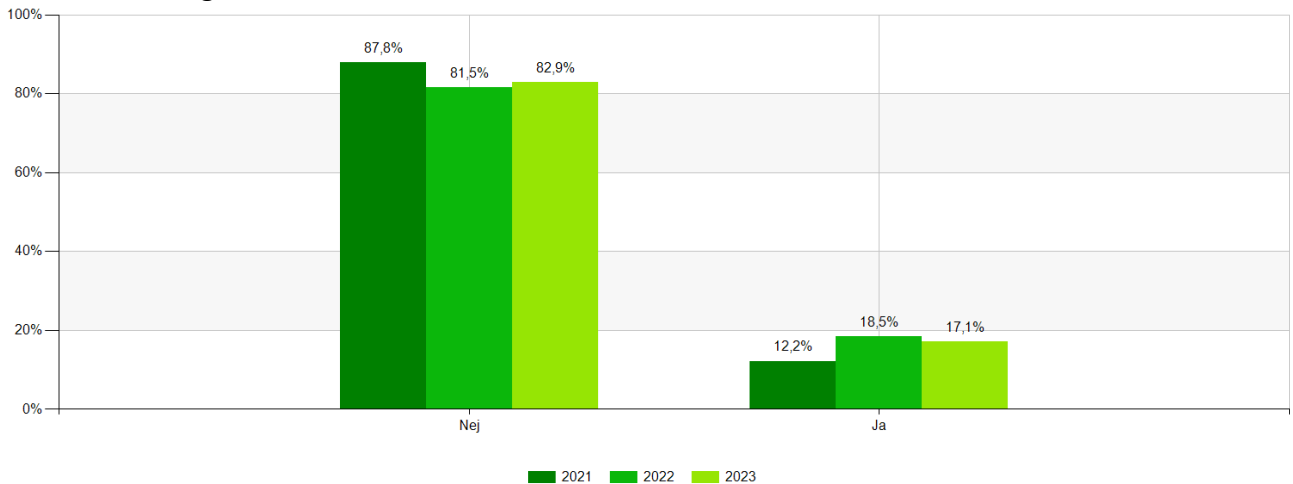

Diagram 25: tillåter dina föräldrar/vårdnadshavare att du dricker alkohol?

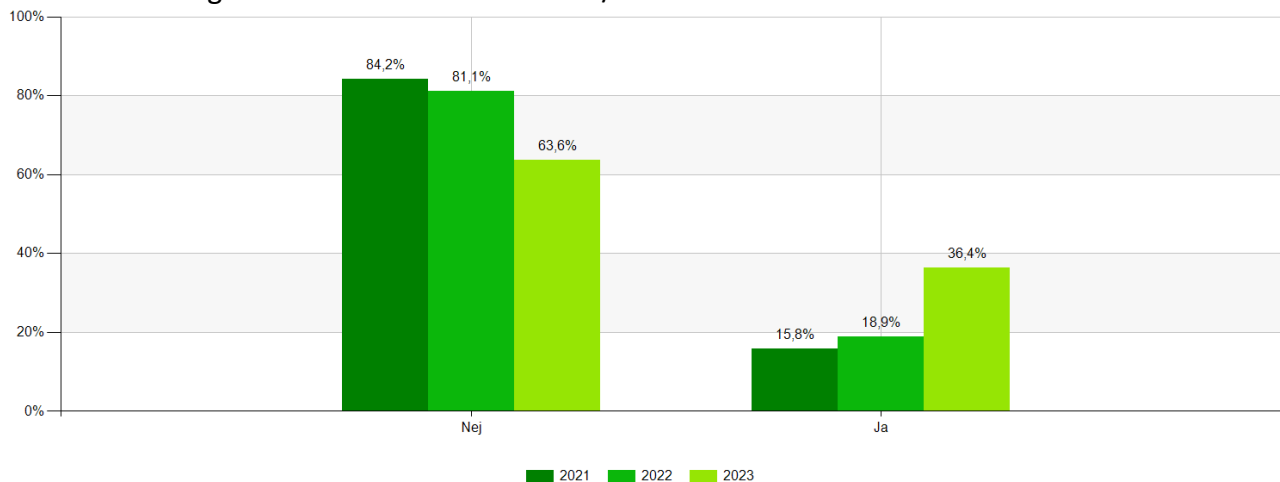
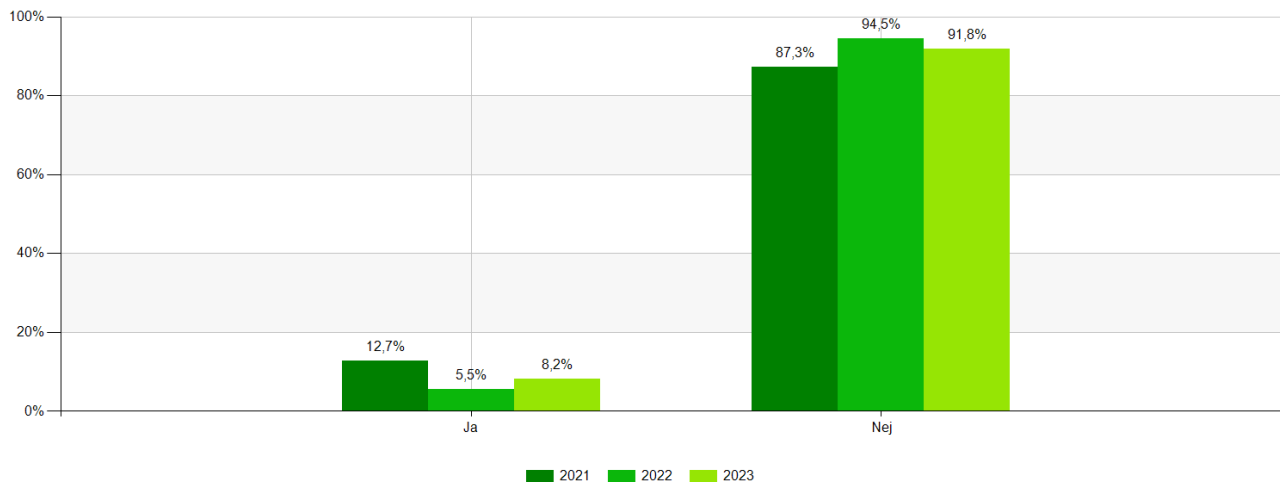

Diagram 26: känner du oro för dina föräldrars/styvföräldrars alkoholkonsumtion?

4. Resultat för gymnasiet

I kommande avsnitt redovisas de övergripande resultaten för elever som går i årskurs 2 på gymnasiet i Vilhelmina kommun. Diagrammen ger möjlighet att jämföra med år 2020, 2021 samt 2022 års undersökningar. Fördjupad tolkning sker i diskussionsavsnittet. Notera att endast ett urval av frågor i enkätundersökningen redovisas i denna rapport. För övriga frågors resultat och fördjupning, kontakta kommunens ANDTS-samordnare.

4.1 Social situation

Diagram 27: hur trivs du i skolan?

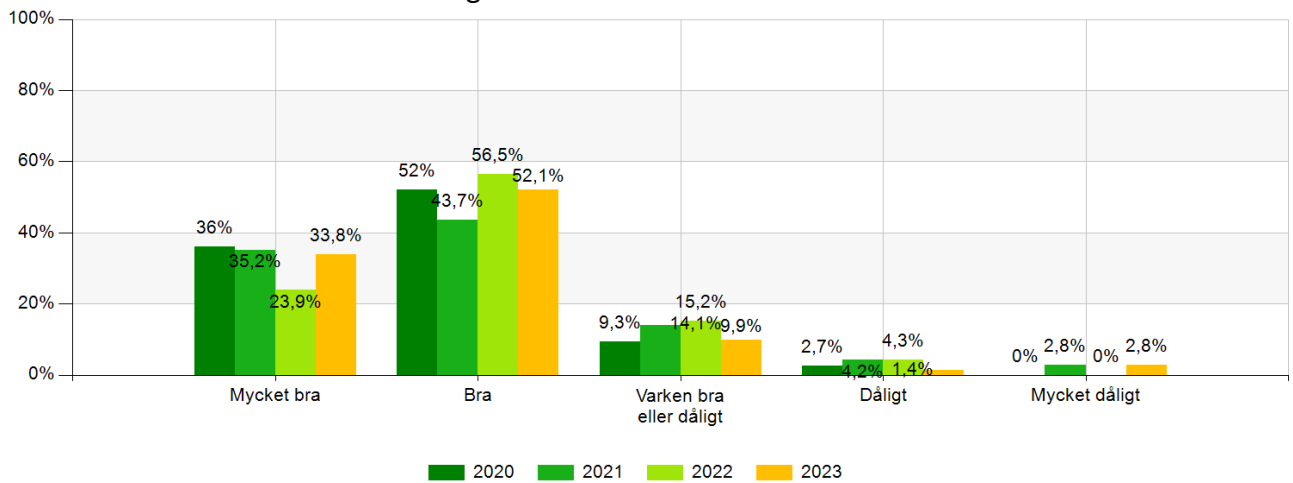

Diagram 28: har du känt dig mobbad under gymnasietiden?

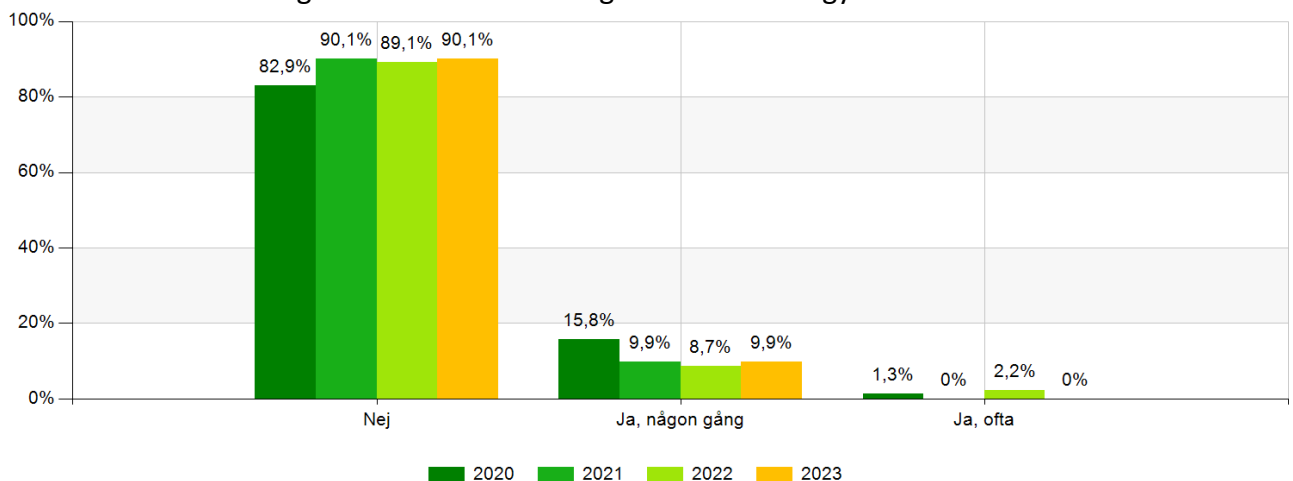

Diagram 29: hur upplever du ditt eget mående under senaste året?

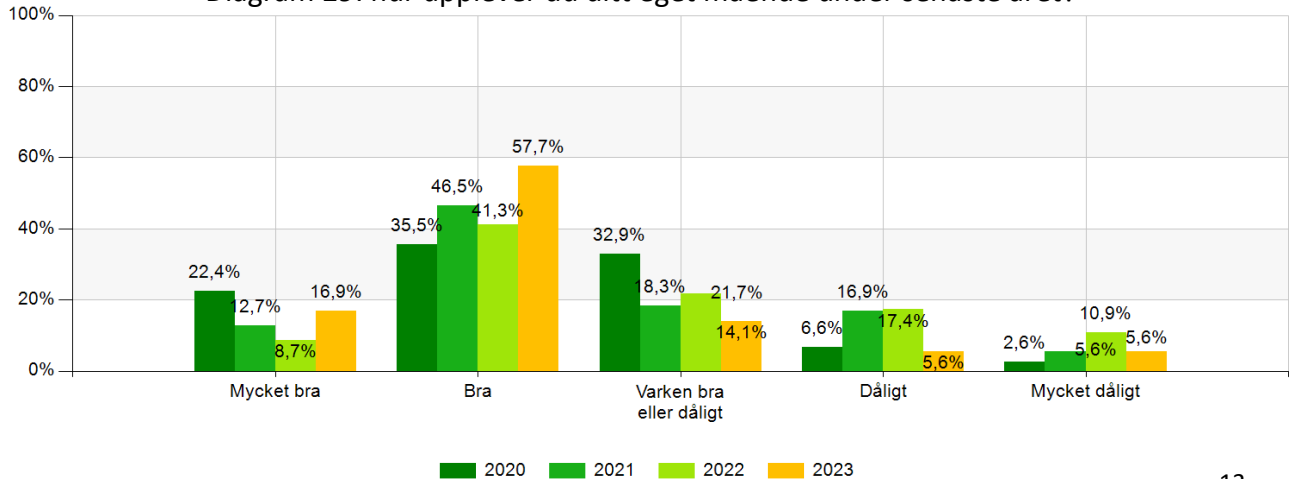

Diagram 30: brukar du vara borta från skolan utan giltig anledning?

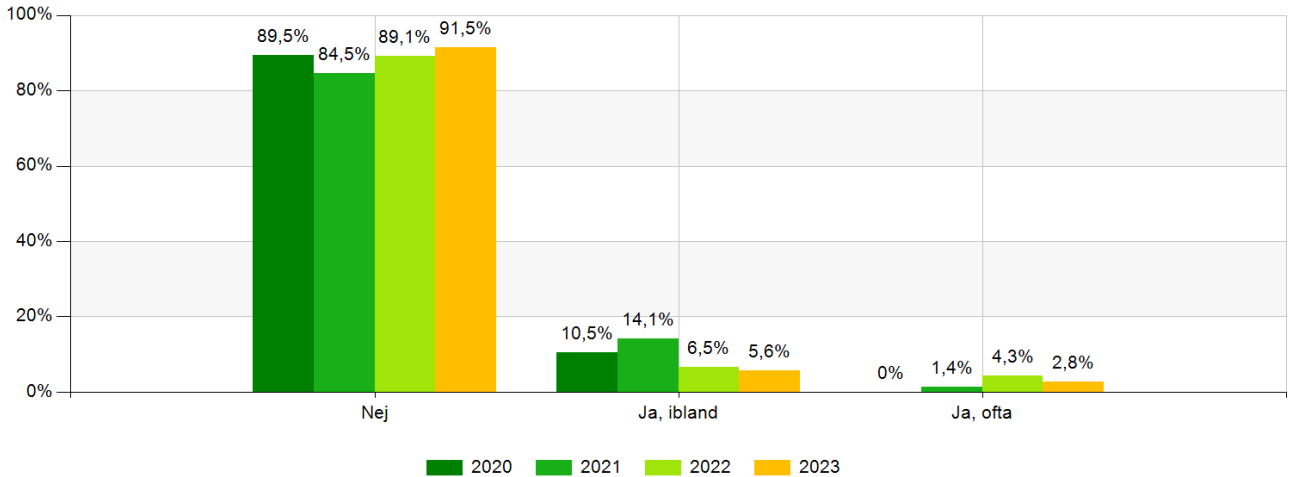

Diagram 31: är du medlem i någon/några organisationer/föreningar?

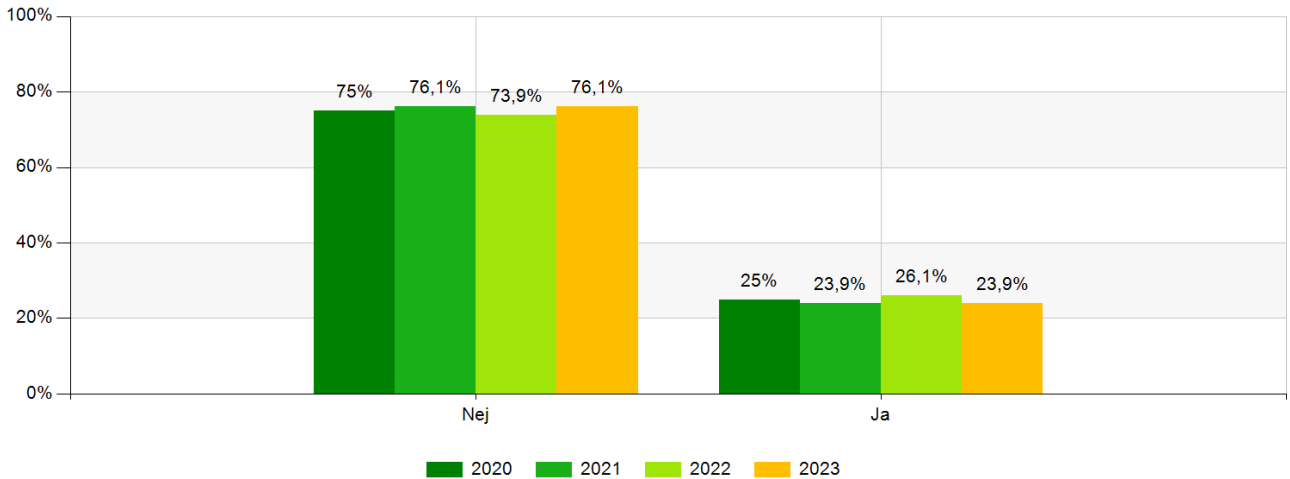

Diagram 32: hur ofta känner du dig otrygg när du vistas i ditt bostadsområde kvällstid?

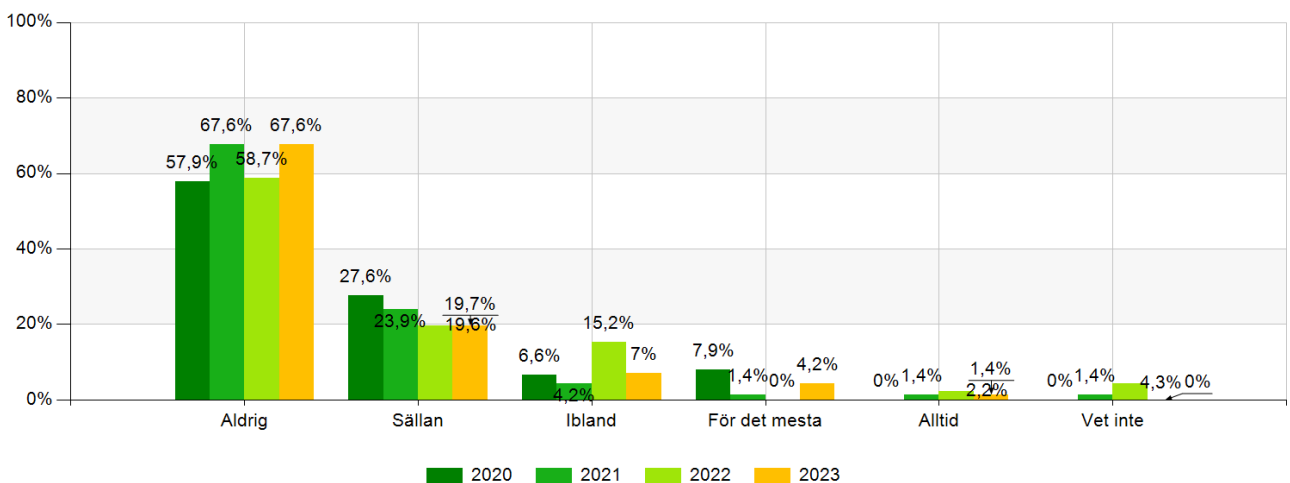

Diagram 33: har du blivit utsatt för våld från någon närstående?

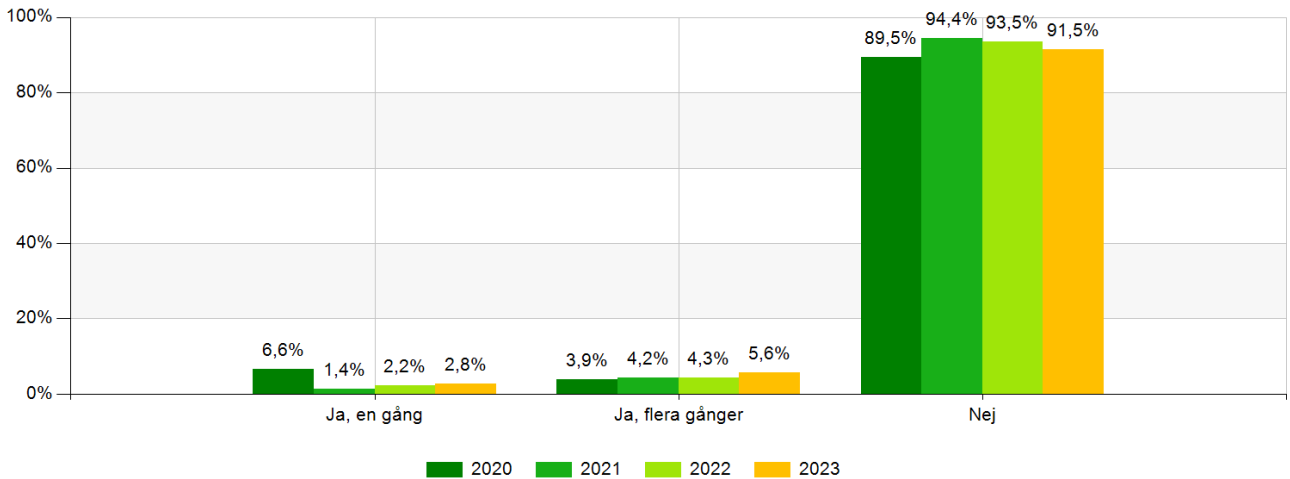

Diagram 34: har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annan typ av våld vid något tillfälle de senaste 12 månaderna?

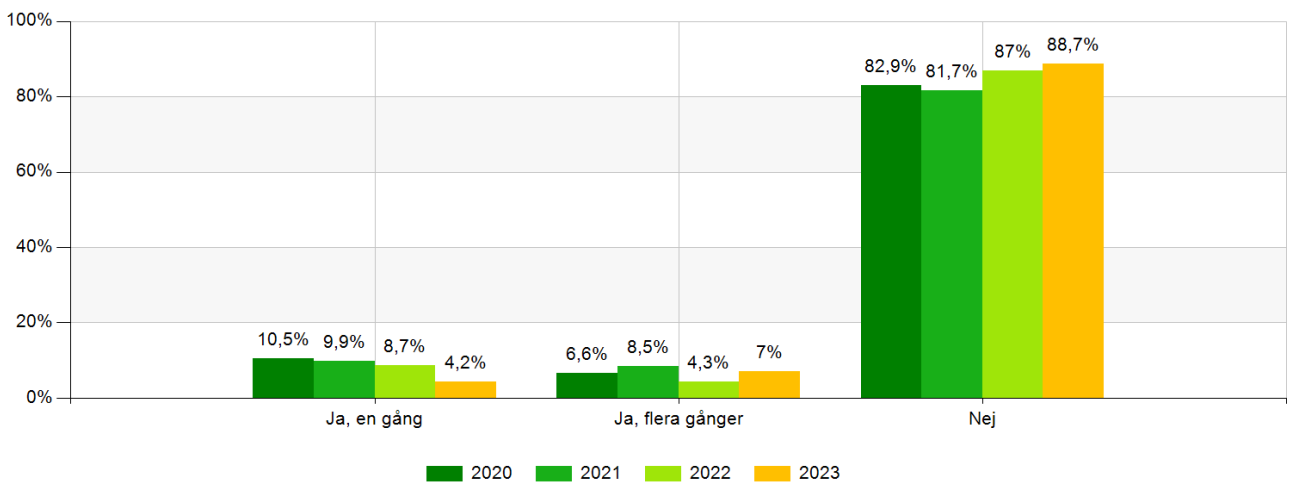
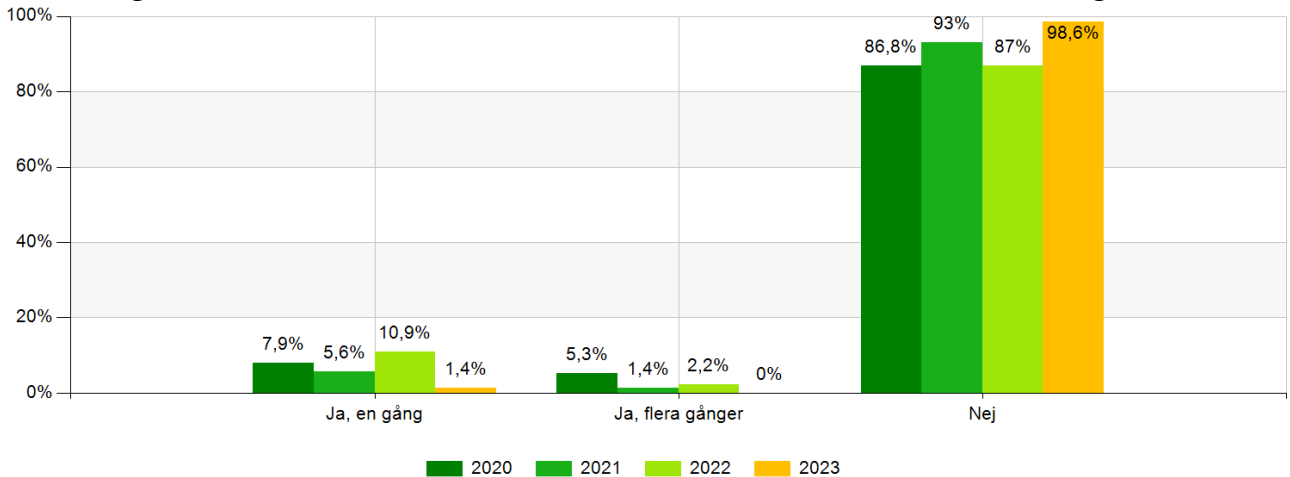

Diagram 35: har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så du känt dig rädd?

4.2 Elevers droganvändning

Diagram 36: röker du?

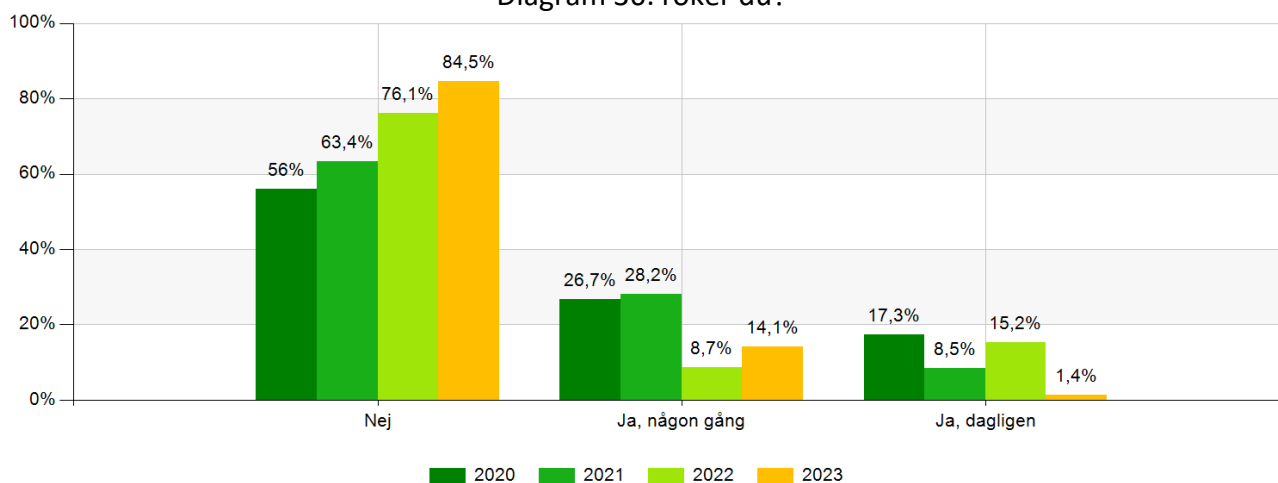

Diagram 37: snusar du?

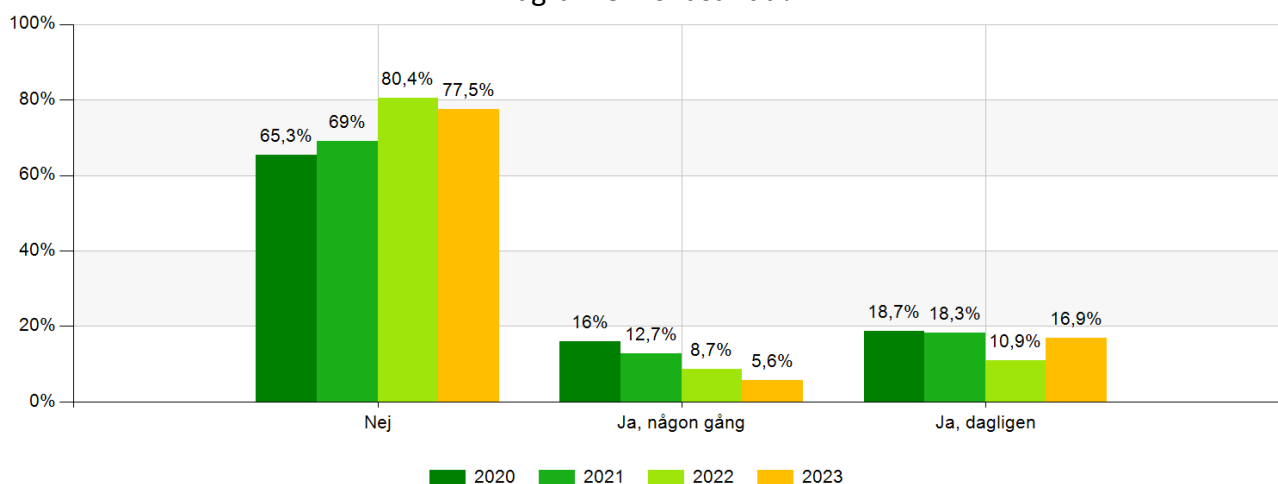

Diagram 38: hur har du fått tag på snuset/cigaretterna? (flera alternativ möjliga)

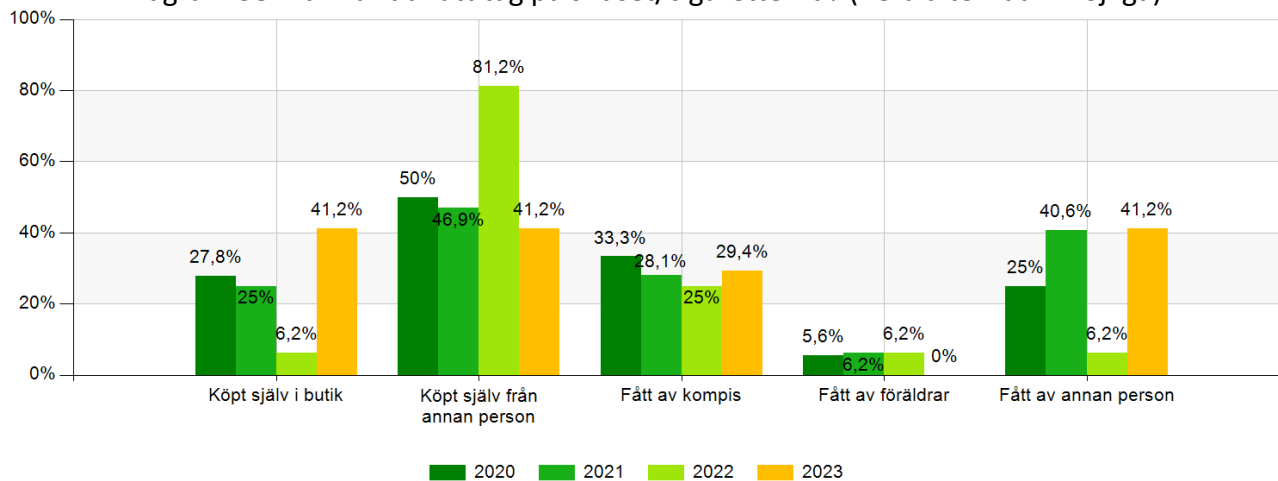

Diagram 39: har du använt någon av de här produkterna? (flera alternativ möjliga)

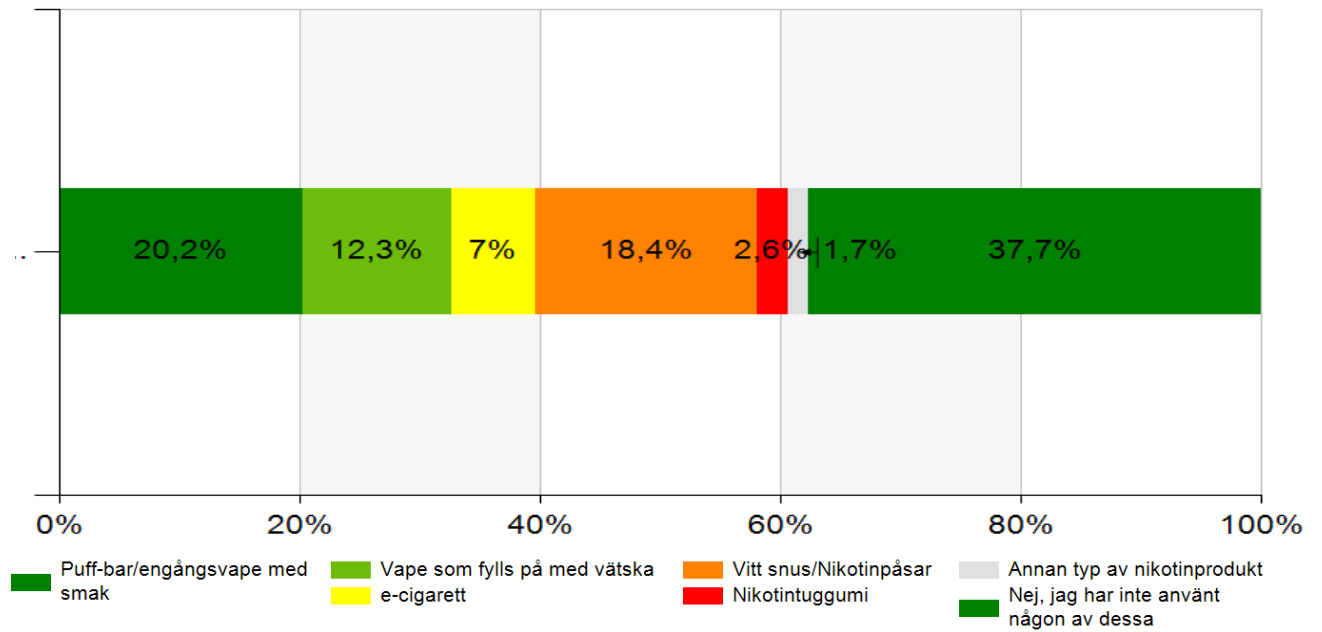

Diagram 40: hur ofta har du använt produkten?

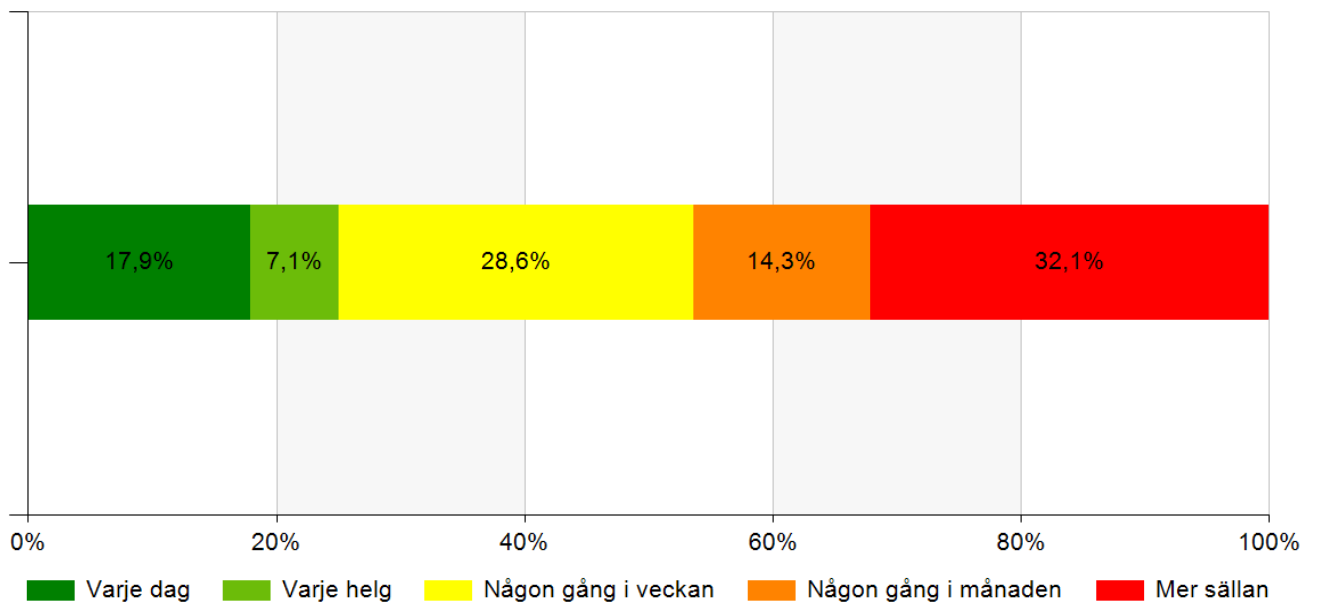

Diagram 41: konsumerar du alkohol ibland, varje helg, eller oftare?

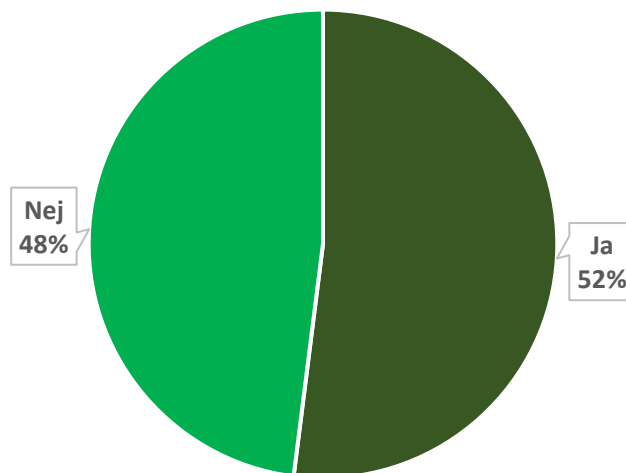

Diagram 42: hur har du fått tag på alkoholen du druckit? (flera alternativ möjliga)

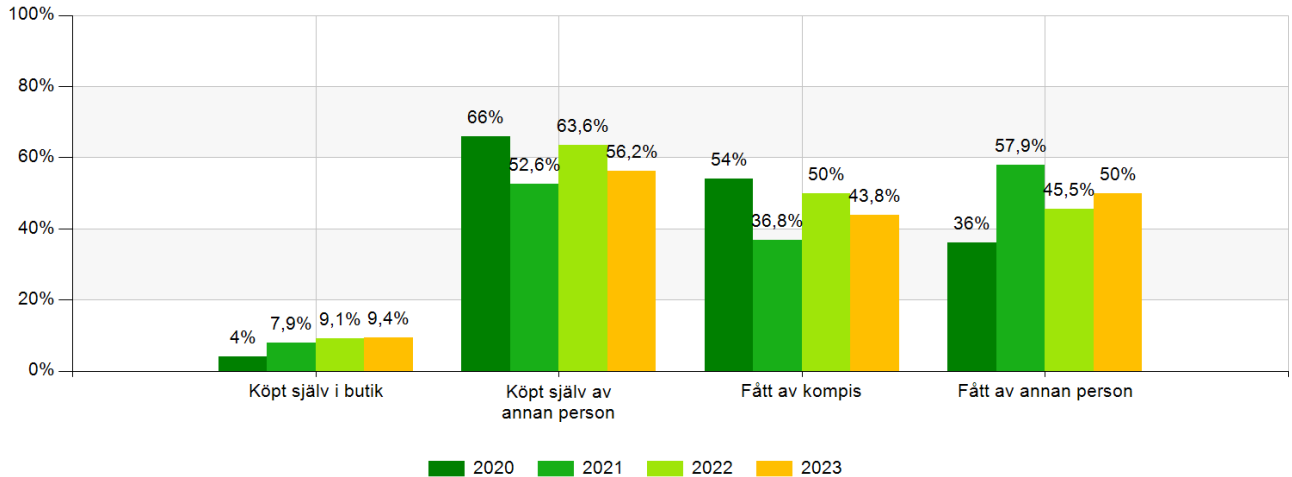

Diagram 43: har du åkt ett motorfordon med berusad förare?

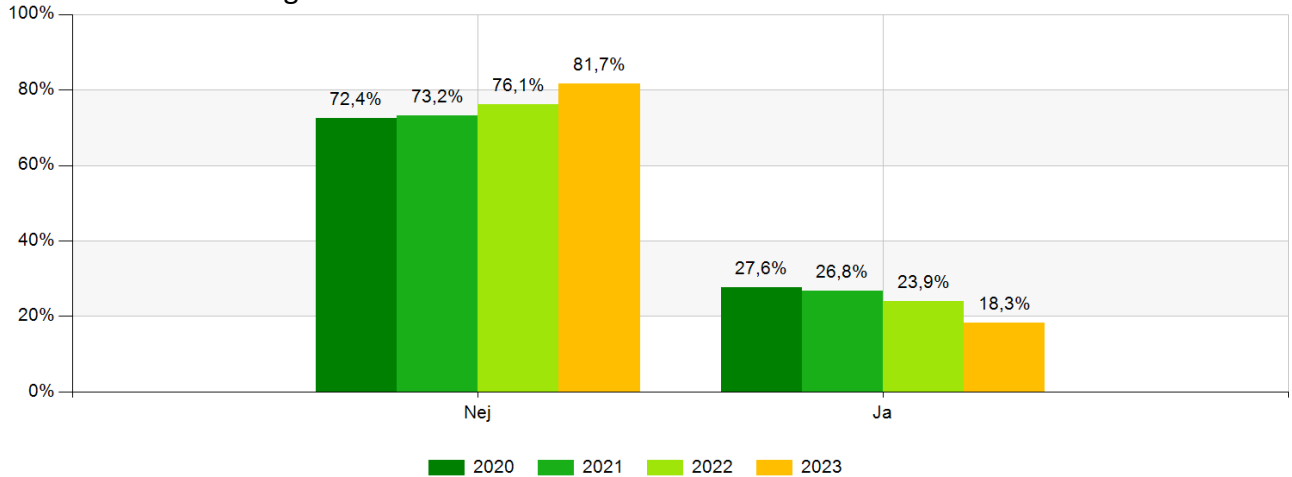

Diagram 44: har du själv kört ett motorfordon berusad?

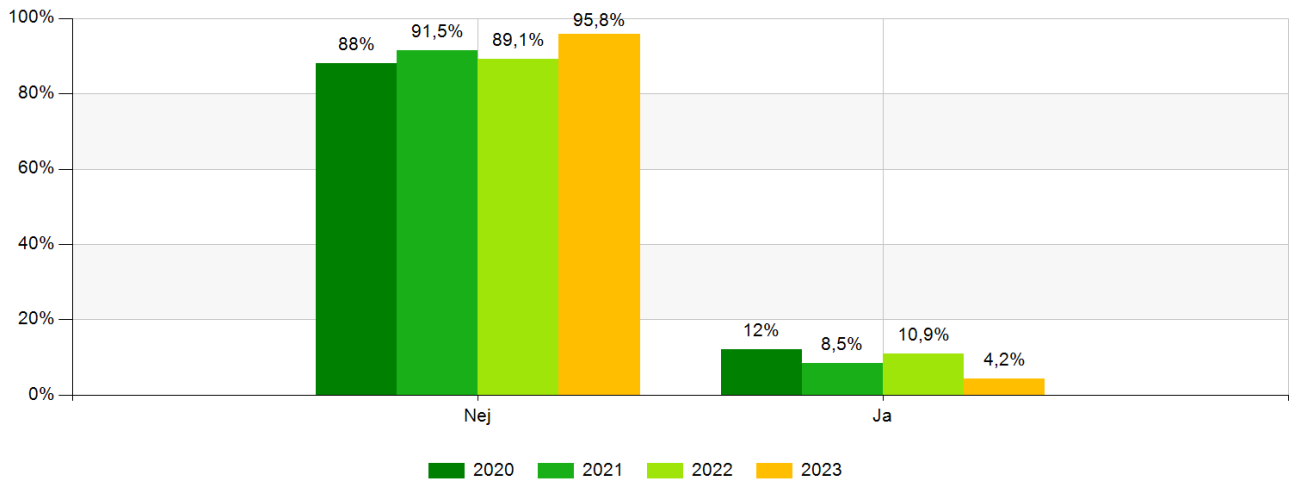

Diagram 45: har du någon gång använt narkotika?

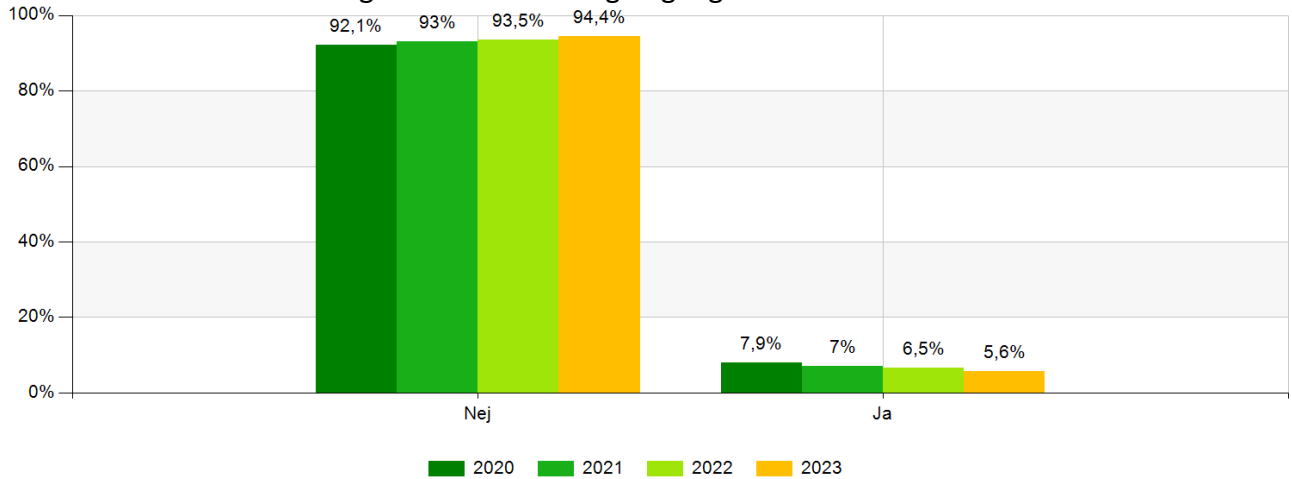

Diagram 46: känner du till någon som kan erbjuda dig narkotika?

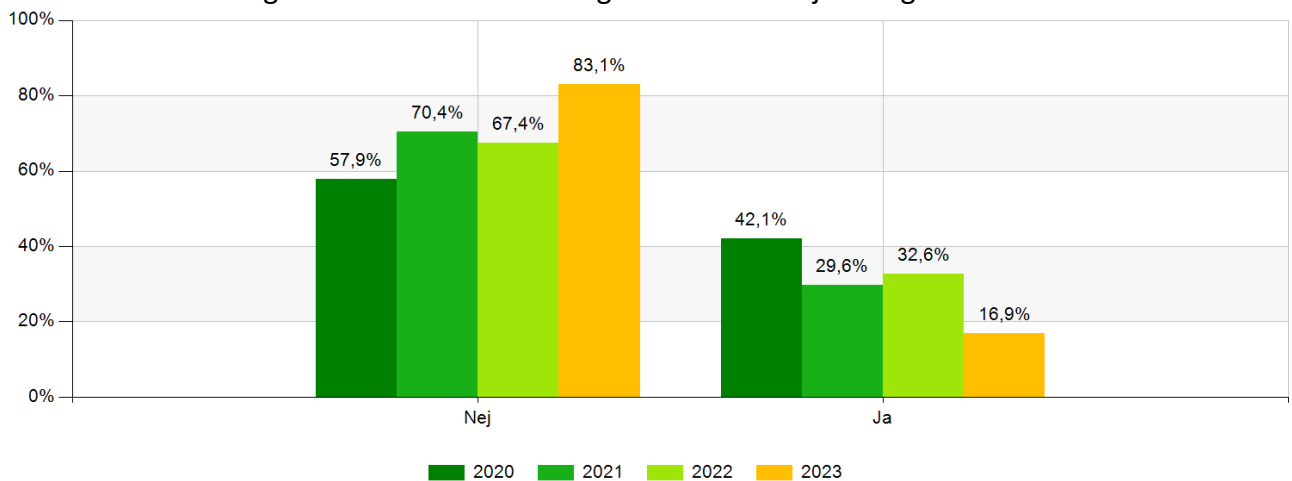

Diagram 47: från vem/vilka har du fått tag på narkotika? (flera alternativ möjliga)

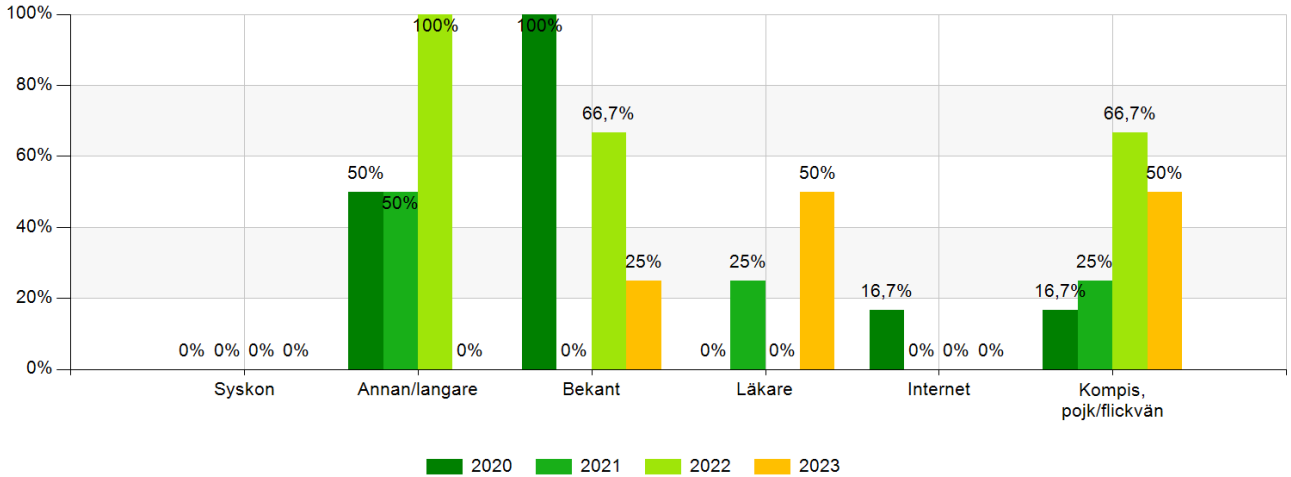

Diagram 48: har du någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol för att bli berusad?

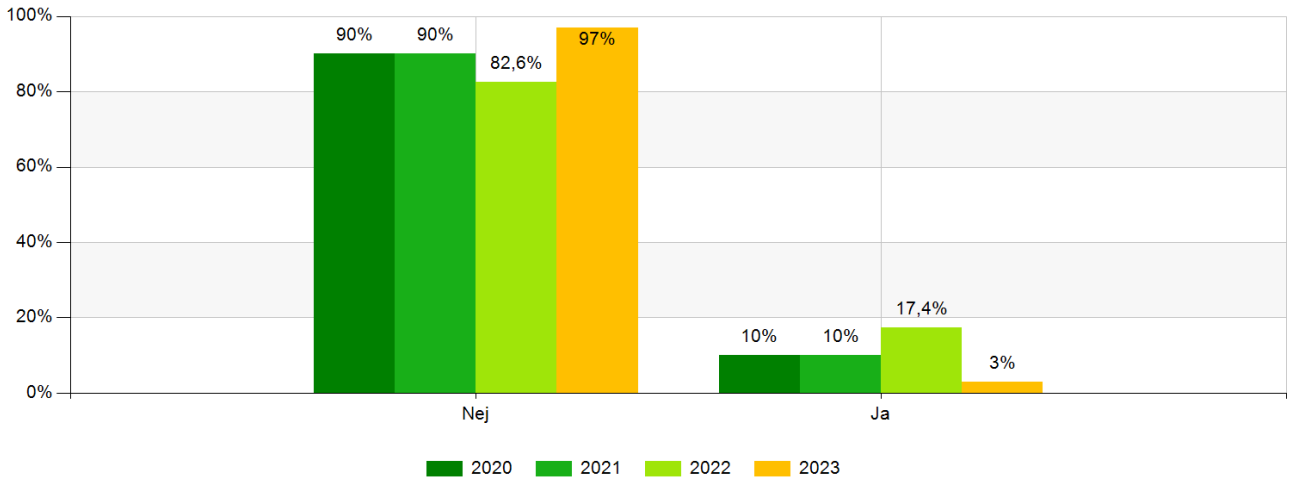
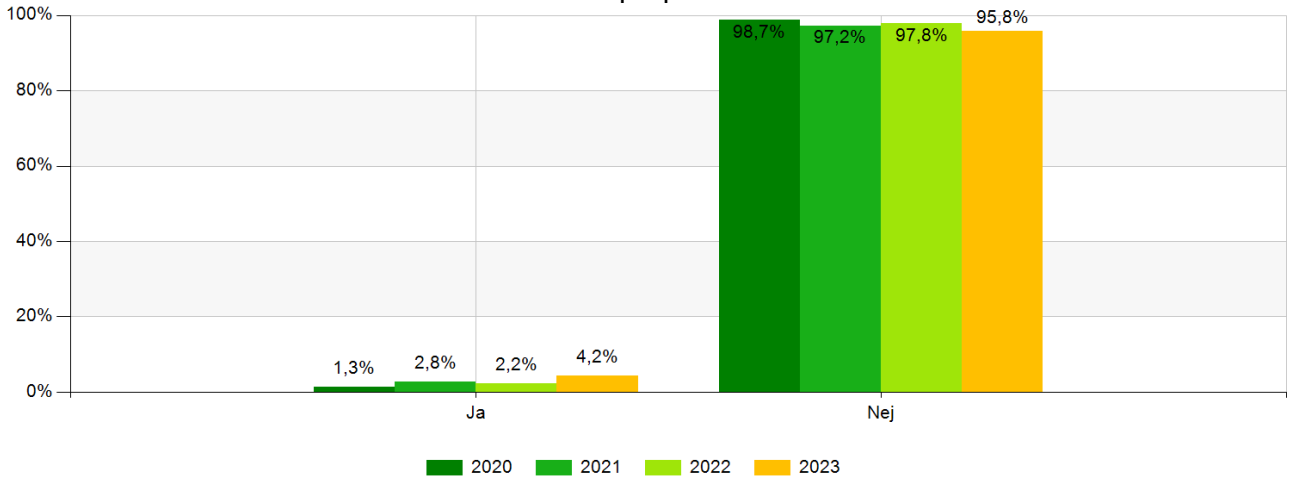

Diagram 49: använder du något dopningspreparat, exempelvis anabola steroider eller annat tillväxtpreparat?

4.3 Föräldrars förhållningssätt

Diagram 50: tillåter dina föräldrar att du använder tobak?

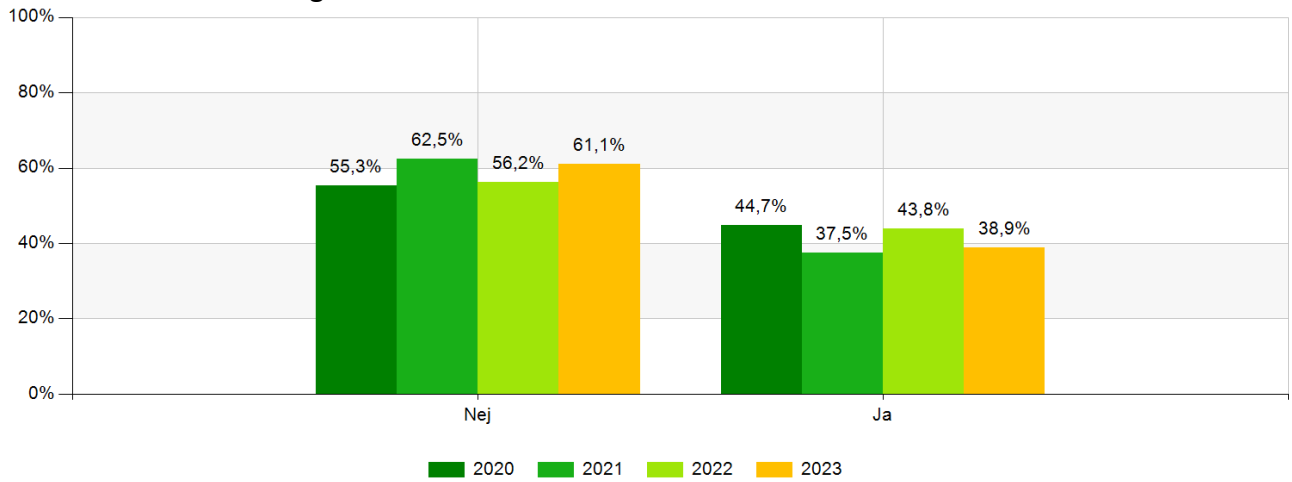

Diagram 51: tillåter dina föräldrar att du dricker alkohol?

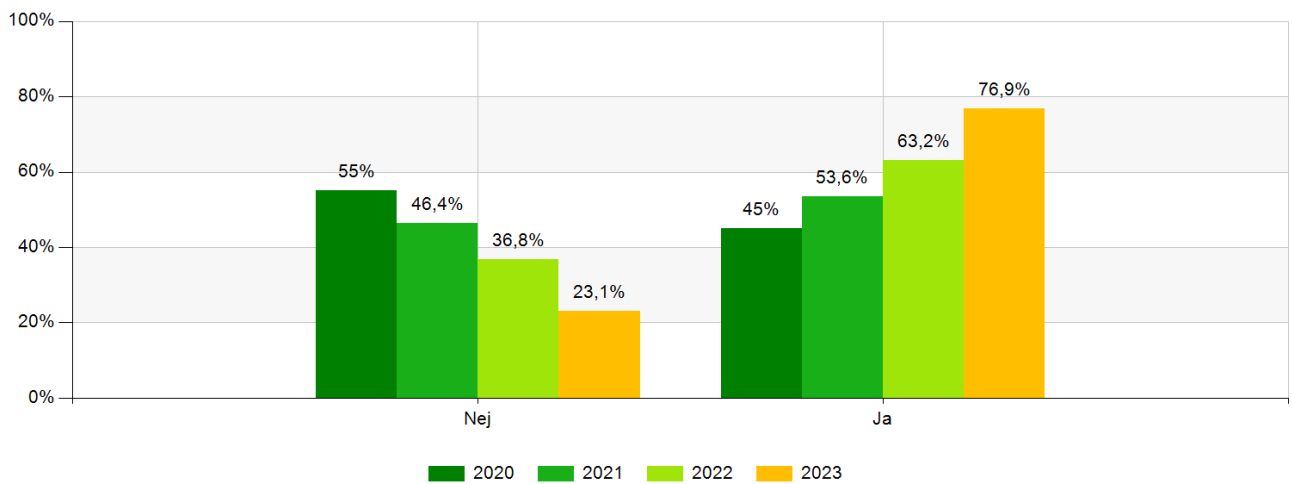
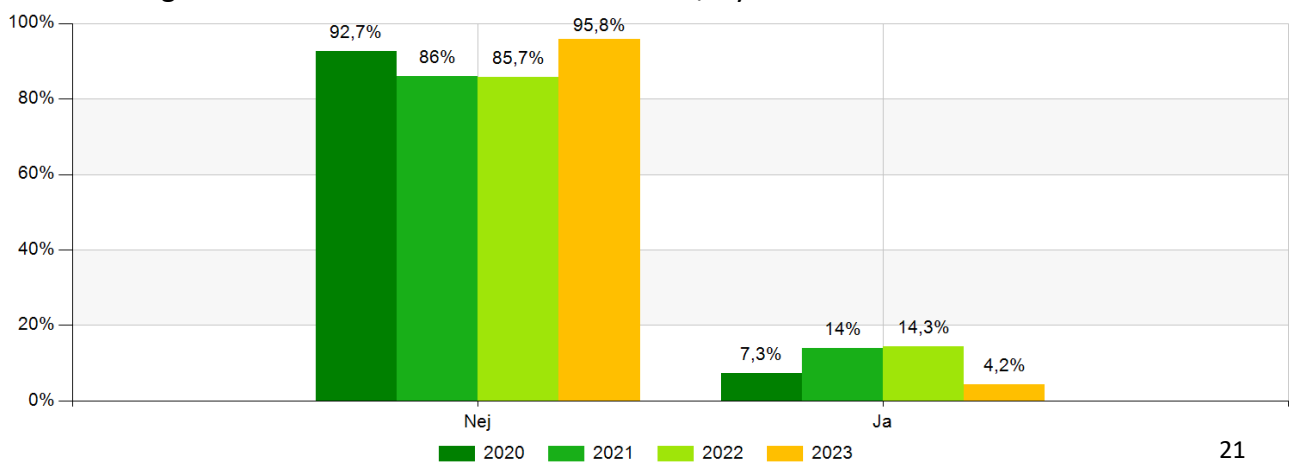

Diagram 52: känner du oro för dina föräldrar/styvföräldrars alkoholkonsumtion?

5. Diskussion

Resultatet från ANDT-undersökningen ska användas som ett av underlagen i fortsatt förebyggande arbete. Viktigt att påpeka är att undersökningen inte med säkerhet visar en fullständig sanning om läget i kommunen. Däremot kan den ses som en indikation och ett medel för att närma oss en gemensam bild av ungdomars mående och vanor.

Inflytande och delaktighet utgör en grundläggande del i både folkhälsopolitiken och barnkonventionen. Genom dialog med ungdomar kan vi bland annat få vetskap om hur deras sociala situation ser ut samt hur utbredd droganvändning är. Det skapas därigenom möjligheter för ungdomarna att själva påverka information och undervisning som syftar till att förbättra deras situation och minska drogbruk. Det indikerar också på var det förebyggande arbetet brister.

I rapporten redovisas inte alla frågor som ingår i enkätundersökningen. Detta säkerställer deltagarnas anonymitet, vilket är viktigt att ta hänsyn till då urvalet är relativt litet. ANDTS-samordnaren har tillgång till det kompletta resultatet och även om det inte i sin helhet lämnas ut offentligt kan det användas till planering av insatser.

5.1 Social situation

Vantrivsel i skolan, mobbning, bristande stöd och frånvaro är exempel på riskfaktorer för elever och påverkar skolresultaten i hög grad. Elever som trivs och fungerar väl i skolan löper mindre risk för att utveckla olika typer av problematik och drogmissbruk. Det drogförebyggande arbetet handlar därför också om att skapa ett gott skolklimat och främja en god lärandemiljö.

Även riskfaktorer utanför skolan påverkar eleverns skolresultat, mående samt utsatthet för droger. Det kan handla om exempelvis risk- och missbruk samt våld inom familjen, avsaknad av stöttande socialt nätverk, ekonomiska svårigheter, vårdnadshavare med psykisk sjukdom, kognitiva svårigheter/funktionsnedsättningar eller trauma. Det är av yttersta vikt att vårdnadshavare och vuxna har vetskap och förståelse för hur utsatthet för riskfaktorer kan yttra sig i beteenden och problematik hos unga. Det behövs också en öppenhet och tillåtande attityd för att se, stötta och vid behov ta externt stöd för att vända på situationen.

Högstadiet

Resultatet visar att majoriteten av våra högstadieelever trivs i skolan. Dock har andelen som känt sig mobbade ofta under högstadietiden ökat från föregående mätning. 21 % anger att de mår dåligt eller mycket dåligt vilket även det är en ökning från 16 % år 2022. Det ses dock en positiv utveckling sett över de tre senaste åren gällande elever som anger att de mår *mycket* dåligt. Resultaten kring mående visar en jämn spridning över årskurserna, dock ser vi likt tidigare år att det främst är tjejer som anger att de inte mår bra. Av tjejerna anger 32 % dåligt mående medan det för killarna ligger på 9 %. Gällande frånvaro ser vi en ökning av elever som anger att de är borta från skolan någon gång medan de som är borta ofta ligger kvar på samma nivå. Det är en jämn könsfördelning mellan eleverna som anger ogiltig frånvaro men en tydlig

skillnad ses mellan årskurserna, då det i årskurs 9 är dubbelt så många jämfört med i årskurs 7. Av förståeliga skäl kan resultatet gällande ogiltig frånvaro vara något missvisande då det finns en betydande risk att just dessa elever inte deltar vid svarstillfället.

En oroande utveckling är att allt färre elever anger att de är medlemmar i en förening eller organisation. Denna typ av aktivitet bidrar med hälsofrämjande effekter i form av exempelvis en meningsfull fritid, social gemenskap och/eller fysisk aktivitet. Trenden visar en minskning från 46 % till 30 % sett till de tre senaste åren. I undersökningen fick eleverna som inte är medlem i någon förening eller organisation specificera vad de gör i stället, där umgås med vänner och att vara på nätet var de två aktiviteter som dominerade starkt. Det är cirka dubbelt så många killar som anger sig vara föreningsmedlemmar jämfört med tjejer. Ur ett hälsofrämjande perspektiv är insatser för att öka föreningsdeltagande en åtgärd som bör ses över. Har vi ett tillräckligt utbud av fritidsaktiviteter i kommunen för åldersgruppen (med ett extra fokus på tjejer)? Och vad kan vi göra för att öka intresset för att delta?

När det kommer till trygghet ser vi likt undersökningar hos de vuxna kommuninvånarna att Vilhelmina generellt anses vara en trygg plats. Av de högstadieelever som känner otrygghet för det mesta/alltid i sitt bostadsområde under kvällstid är det näst intill enbart tjejer, vilket är ett stadigvarande resultat som ställer krav på fortsatt arbete inom jämställdhet och våldsprevention. När det kommer till utsatthet för hot och fysiskt våld ser vi en nedåtgående trend sett till de tre senaste mätningarna. Av de som anger att de har blivit utsatta för avsiktligt fysiskt våld en eller flera gånger under de senaste tolv månaderna ser vi en jämn fördelning mellan könen. 7 % av dem har blivit utsatta för våld en eller flera gånger där våldsutövaren varit någon närstående. I undersökningen fick eleverna även specificera vilken typ av våld de har blivit utsatta för (av den/de närstående) där fysiskt våld var det mest förekommande följt av psykiskt våld. Av de som blivit hotade under det senaste året så de känt rädsla var hot via internet/sms/app en vanlig metod utöver att bli personligt hotad.

Gymnasiet

Enkätundersökningen visar att de allra flesta av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet trivs i skolan. Angående mobbning ligger resultatet i linje med föregående år. Gällande elevernas mående anger 11 % att de mår dåligt eller mycket dåligt vilket även det är en positiv utveckling från föregående år då andelen var 28 %. Den ökade andelen som anger att de mår dåligt på högstadiet går alltså inte i linje med gymnasieelevernas resultat, men även för denna årsgrupp är det främst tjejer som mår dåligt. Resultatet visar en halvering av elever som anger ogiltig frånvaro från år 2021. En skillnad från tidigare års undersökningar då könsfördelningen varit jämn, är att det denna gång är dubbelt så många tjejer jämfört med killar som uppger frånvaro ibland eller ofta. Som nämnt bör hänsyn tas till att resultatet gällande frånvaro kan vara något missvisande då dessa elever har en ökad risk att frånvara vid svarstillfället.

Som nämnt kan medlemskap i en förening eller organisation ge flera hälsofrämjande mervärden. Här ses inte samma nedåtgående trend som hos högstadieeleverna – resultatet visar dock en lägre andel föreningsmedlemmar på gymnasiet än på högstadiet. Det är även bland de äldre eleverna en större andel killar än tjejer som deltar. Kanske kan det tyda på att de befintliga föreningar och organisationer vi har inte täcker upp intresseområden för alla åldrar och kön. De elever som inte är föreningsmedlemmar anger istället umgås med vänner

och vara på nätet som huvudsakliga fritidsaktiviteter. Men många anger även att de tränar själva eller studerar.

De allra flesta känner sig trygga vid vistelse i sitt bostadsområde under kvällstid. Gällande utsatthet för fysiskt våld ligger resultatet i linje med föregående års resultat. Detsamma gäller våld av en närstående där 7 % har blivit utsatta. I undersökningen fick eleverna även specificera vilken typ av våld de har blivit utsatta för av den närstående, där psykiskt våld var den mest vanligt förekomna. 1 % av gymnasieeleverna anger att de under det senaste året blivit hotade (en eller flera gånger) så att de känt rädsla, vilket är en rejäl minskning från föregående mätning då andelen låg på 13 %. Det är även det lägst uppmätta värdet sedan år 2020. Hoten rör sig främst om att bli personligt hotad eller via sms/app.

5.2 Elevers droganvändning

Hjärnan hos en människa är inte färdigutvecklad förrän vid 20–25 års ålder. Pannloben som är ett viktigt område för riskbedömning, beslutsfattande och impuls kontroll är delen av hjärnan som utvecklas sist. Forskning har visat på att belöningsystemet aktiveras mycket starkare i tonårshjärnan, vilket kan leda till att unga i högre utsträckning tar större risker för att få belöningar. Ett tidigt bruk av nikotin ökar risken för att fastna i ett starkare beroende och det finns även studier som pekar på att förändringar i belöningsystemet som orsakats av nikotin skulle kunna påverka känsligheten för andra droger. Det finns även samband mellan tobaksanvändning och senare bruk av exempelvis alkohol och narkotika. Det är därför angeläget att kommunernas förebyggande arbete fokuserar på att få ungdomar att förbli tobaksfria.

Tobaksfria nikotinprodukter intog marknaden för ett par år sedan och har blivit en succé försäljningsmässigt. Först kom det vita snuset som en stark trend och därefter sågs samma utveckling för e-cigarett/vape. Då produkterna är ett rätt nytt fenomen är de långsiktiga hälsoeffekterna inte kända. Även om tobak (med bevisade negativa effekter på vår hälsa) har exkluderats innehåller produkterna nikotin. Utöver att nikotin är starkt beroendeframkallande påverkar ämnet även puls, blodkärl och blodtryck som på sikt kan öka risken för hjärt- och kärlsjukdomar. E-cigarett är dessutom fyllda med en vätska som kan irritera luftvägarna och förvärra astmabesvär, även för de som blir utsatta för passiv rökning. Marknadsföringen av denna typ av produkter sker till stor del via sociala medier och influencers. Reklamen blir på så sätt lättillgänglig för unga samtidigt som de kan bli inspirerade till bruk av förebilder som de följer. Det finns ett enormt utbud av smaker som i de allra flesta fall lockar unga, så som olika godis- eller bärsmaker. Att marknadsföra produkter som tobaksfria ger dessutom intryck av att de inte är lika farliga som klassiskt snus och cigaretter. Sammanfattningsvis är marknadsföringen av tobaksfria nikotinprodukter dessvärre utformad på ett sätt som attraherar unga. År 2022 trädde en ny lag i kraft med syfte att försöka kontrollera marknadsföringen. Lagen innebär förbud att rikta sig mot personer under 25 år i reklam för tobaksfria nikotinprodukter, men det står ännu inte klart hur den har påverkat bruket hos unga. Ett annat problem är att utformningen av denna typ av produkter gör dem svåra att upptäcka. En vape går att röka inomhus och är möjlig att snabbt stoppa i fickan om man

vill dölja sitt bruk samtidigt som doften lätt kan misstas som parfym eller liknande. Gällande vitt snus finns möjligheten att välja en mini-storlek som utformats för att inte synas under läppen. Det krävs gemensamma insatser för att komma till bukt med det eskalerande bruket av tobaksfria nikotinprodukter. Information om bruk och skadliga effekter behöver nå fram till barn, vårdnadshavare och andra vuxna som kommer i kontakt med våra unga i sina verksamheter eller föreningar. Förhoppningsvis sker en förändring i lagstiftningen kring dessa produkter för att gynna det preventiva arbetet och stoppa utvecklingen.

Alkohol är en drog som har hög acceptans i samhället. Alkohol används i många sammanhang som en måltidsdryck och unga präglas naturligtvis av det. IQ mäter sedan 2010 årligen svenskarnas attityd till vardagsdrickandet och de har över tid observerat en mer tillåtande attityd, trots att det generella drickandet har minskat. Exempelvis tar färre helt avstånd från att bli berusade i barns närvaro nu jämfört med när mätningarna startade. Ungas tillgång till alkoholfria miljöer kan vara begränsade och det i kombination med att vuxna har ett tillåtande förhållningssätt gör att alkoholen blir ett normalt inslag i många ungas liv. Det finns ett viktigt samband mellan ungas alkoholvanor och deras föräldrars förhållningssätt. Detta är ett starkt skäl för att engagera vårdnadshavare då de är ett av de viktigaste verktygen i det förebyggande arbetet. Det krävs också att föräldrar och andra vuxna själva har ett restriktivt och tydligt förhållningssätt till alkohol och trafik. Vuxna har även ett ansvar att förmedla och tydliggöra risker och konsekvenser med trafikonykterhet – information som ska komma från både föräldrar, polis, kommun och skolor.

Idrotten är ett exempel som idag kopplas ihop med alkohol via arenor, evenemang samt föräldrafester och dylikt. Eftersom föreningsdeltagande visat sig vara en skyddsfaktor är det viktigt att föreningar i större utsträckning driver en restriktiv hållning vad gäller alkohol, genom att bland annat arbeta fram en policy och hålla den förankrad bland sina medlemmar. I enlighet med rådande kommunövergripande ANDTS-strategi ska kommunen ställa krav gällande nolltolerans av alkohol mot föreningar som genomför aktiviteter för barn och unga. Att ungdomar börjar dricka vid låg ålder är oroande. Den som dricker mycket och ofta i unga år löper större risk att utveckla ett beroende än de som har en senare alkoholdebut. Forskning visar att för varje år som alkoholdebuten skjuts upp minskar risken för framtida beroende. Att dricka alkohol som ung tonåring är också riskfyllt utifrån att de har svårt att bedöma konsekvenserna av sitt drickande och har svårare för att märka när de blir berusade.

Närhet till narkotika är i dag en verklighet för många av våra ungdomar och tillgängligheten ökar vilket till stor del beror på internethandeln. Via nätet finns också alternativ information tillgänglig som visar på positiva effekter av narkotikavarianter i stället för att nämna riskerna. Både i Sverige och i andra länder finns en liberal inställning och syn på narkotika. Bland annat legaliseras Cannabis i flera länder och i flera amerikanska delstater. Om vi ska nå den nollvision som finns när det gäller narkotika måste insatser göras för att minska tillgång och efterfrågan, men också genom påverkan av ungas inställning. Ett arbete som bör ske i samverkan mellan flera aktörer som exempelvis polis, individ- och familjeomsorg, skola och fritid. Generellt hälsofrämjande arbete blir också viktigt, då olika typer av ohälsa kan generera självmedicinering i form av narkotikabruk. Eftersom vi vet att tobak kan vara en inkörsport till narkotika är det även oerhört viktigt att vi håller våra ungdomar tobaksfria.

Högstadiet

Enligt CAN:s nationella skolundersökning har rökning minskat kraftigt bland svenska skolungdomar sett över en längre tid. I Vilhelmina anger 4 % av högstadieeleverna att de röker dagligen vilket är en halvering från resultatet år 2021. 9 % av högstadieeleverna anger sig vara dagliga snusare och där ser vi ett mer konstant resultat. Vid denna mätning går näst intill samtliga dagliga snusare i årskurs 9 medan rökarna har en jämnare spridning över årskurserna. Det är främst tjejer som angett att de röker medan det är jämnt fördelat mellan könen gällande snusning.

Hur får då våra skolungdomar tag i tobaken? På högstadiet ses en tydlig ökning från de två föregående mätningarna när det kommer till att köpa tobaks- och nikotinprodukter själva i butik – från 7 % till 31 %. Det är oroande information som kräver vidare undersökning och åtgärder. Utöver detta ses en variation av hur stor andel som fått tag på tobaken på annat håll. Andelen högstadieelever som har fått tobaken av sina föräldrar har ökat något och detsamma gäller att få tobak från någon annan person.

30 % av högstadieeleverna anger att de har testat tobaksfria nikotinprodukter där olika typer av e-cigaretter är det absolut vanligaste följt av vitt snus. Ungefär hälften av de som provat har fått produkten av någon medan resterande till största del köpt via annan person. Här uppger 17 % att de har köpt själva i butik vilket inte är lika högt som tobaksprodukterna men fortfarande ett resultat att se över. Av de som provat anger hela 27 % att de brukar produkten/produkterna dagligen, där en större andel är tjejer. Bruket är störst i årskurs 9 men ungefär 20 % av sjunde klasserna har testat. Då det är första gången frågor kring tobaksfria nikotinprodukter inkluderas i enkäten finns i dagsläget inte möjlighet att presentera utveckling över tid.

22 % av högstadieeleverna anger sig vara alkoholkonsumenter, vilket är en ökning från 12 % år 2022. Vi ser dock svängningar över åren (exempelvis en minskning från 2021 till 2022) därför är det svårt att avgöra utvecklingen. Siffrorna tyder på skillnader mellan olika årskullar där en möjlig förklaring är att eleverna påverkar varandra i beteenden samt genom gruppptryck. Totalt sett är det en jämn könsfördelning mellan alkoholkonsumenterna. Eleverna tror att de flesta alkoholdebuterar vid nyår följt av examen. 16 % av alkoholkonsumenterna uppger att de någon gång använt läkemedel tillsammans med alkohol för ökad berusning. Det drogförebyggande arbetet bör sträva efter att alla ungdomar och föräldrar ska ha vetskap om vilka allvarliga konsekvenser en blandning av alkohol och läkemedelssubstanser kan innebära. Hur får då eleverna tag på alkoholen? De flesta har fått alkoholen av en kompis/annan person eller köpt via annan person. Vi ser en stor ökning från föregående år när det kommer till att få alkohol från vårdnadshavare – hela 26 % uppger detta och näst intill enbart killar. Vi ser också likt tobaksprodukterna att allt fler verkar lyckas köpa alkohol (då folköl) själva i butik. Resultatet ger mycket att fundera över. Vilka är det som säljer och ger alkohol till minderåriga? Hur tänker vårdnadshavare som ger sina söner alkohol? Insikter kring detta ger större möjlighet att förebygga problemen.

Vid 2021 års mätning angav 16 % av högstadieeleverna att de åkt motorfordon med berusad förare samtidigt som 9 % själva kört berusade, vilket är oroande siffror. Vid den senaste mätningen ser vi dock en viss minskning. Trots detta behöver vi fortsatt arbeta med attityder

och normer hos våra ungdomar då nykterhet i trafiken ännu inte verkar vara en självklarhet. Det gäller även riktat mot vuxna förebilder då hela 36 % av de som varit passagerare med berusad förare åkte med en förälder.

Gällande att prova narkotika ser vi en nedåtgående trend från år 2021. Av de som provat anger dock hälften att de har brukat narkotika under den senaste månaden vid svarstillfället, vilket ger indikationer på att det är ett aktuellt problem. År 2018 angav 1 % av våra niondeklassare i kommunen att de provat narkotika medan siffran landar på 7 % år 2023. CAN rapporterar att riksnittet ligger på samma nivå och även att det på ett nationellt plan ökat sett över tid. Tillgängligheten är en faktor som påverkar narkotikabruket och resultaten från ANDT-enkäten i Vilhelmina pekar på nästan en fjärdedel känner till någon som kan erbjuda dem narkotika. De flesta eleverna anger att de får tag på narkotika via kompis eller partner. De senaste åren har narkotikahandel via nätet varit ett ökande problem, något som vid denna mätning glädjande nog visar på en kraftig nedgång. En stor andel av de som brukat narkotika någon gång uppger att de fått tag på preparaten via läkare, även om det har minskat från föregående mätning.

När det kommer till dopning ses en jämn nivå av bruk av anabola androgena steroider (AAS) eller andra tillväxtpreparat bland högstadiееleverna sedan 2021. Av niondeklassarna är det 8 % som anger att de använder preparaten. Enligt CAN ligger bruk av AAS hos svenska niondeklassare omkring 1 %, vilket innebär att Vilhelminas elever verkar ligga över riksnittet. Situationen med tillväxtpreparat bör undersökas vidare för att få en tydligare bild av läget i våra högstadieskolor och resultatet indikerar på att det är lämpligt att öka det förebyggande arbetet mot dopning på lokal nivå.

Gymnasiet

Det är något problematiskt att undersöka lagbrott kopplat till drogbruk i årskurs 2 på gymnasiet då ett antal elever som besvarat enkäten har fyllt 18 år. Oavsett är det av intresse att generellt kartlägga gymnasieungdomarnas drogvanor ur hälsosynpunkt. Gällande daglig rökning ser vi en markant minskning från föregående år vilket är glädjande då rökning fastställts som en av de mest betydande riskfaktorerna för flertalet allvarliga sjukdomar. Enligt CAN:s senaste undersökning ligger kommunens resultat på samma nivå som rikets när det kommer till daglig rökning. Under 2022 såg vi en minskning av gymnasieelever som snusar dagligen, dessvärre är nu andelen densamma som vid 2020 och 2021.

Som nämnt har frågor kring tobaksfria nikotinprodukter numera inkluderats i enkätundersökningen. Resultatet visar att 40 % av eleverna har provat någon av nämnda produkter någon gång och av dessa är 18 % dagliga brukare. E-cigaretter/vape är vanligast följt av vitt snus. Den eskalerade ökning som sågs år 2022 gällande bruk av vape på nationell nivå har enligt CAN brutits, men ligger fortsatt på höga nivåer. Då vår lokala undersökning som nämnt inkluderar frågor kring tobaksfria nikotinprodukter för första gången är det ännu inte möjligt att följa upp resultatet över tid.

Ungefär hälften av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet anger sig vara alkoholkonsumenter, vilket är en ökning från föregående år. Eleverna tror att det vanligaste tillfället för alkoholdebut är nyår följt av examen och midsommar. Vi ser en rejäl minskning när det kommer till att

kombinera alkohol med läkemedel för ökad berusning. En möjlig anledning är den uppmärksamhet detta fått i media det senaste året i samband med olyckor kopplat till kombinationer av alkohol och läkemedel. Ett annat positivt resultat är att åka med berusad förare fortsätter minska - från 28 % år 2020 till 18 % år 2023. Vi ser även en betydande minskning av elever som själva kört ett motorfordon berusad. Trots den positiva utvecklingen kring nykterhet i trafiken ska vi sträva mot nolltolerans. Ett oroande tillägg är att 23 % av de som åkt med berusad förare har åkt med sin förälder. Alltså något lägre än bland högstadieeleverna men fortfarande en för hög siffra. Resultaten visar på att vi behöver inkludera vuxna och vårdnadshavare i det fortsatta förebyggande arbetet mot trafiknykterhet.

Enligt CAN:s senaste nationella undersökning anger 15 % av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet att de har testat narkotika någon gång. Vår lokala undersökning visar att 6 % av gymnasieeleverna i Vilhelmina har testat. Vi ligger alltså under riksnittet och lokalt ser vi även en liten minskning över de senaste fyra åren. Andelen som känner till någon som kan erbjuda dem narkotika har dessutom halverats. Narkotika verkar vara ett mindre problem bland eleverna i årskurs 2 på gymnasiet jämfört med de på högstadiet. Vad det kan bero på är intressant att fördjupa sig i.

När det kommer till dopning anger 4 % av gymnasieeleverna att de brukar AAS eller andra tillväxtpreparat och däribland både killar och tjejer. Här ser vi en ökning över de senaste fyra mätningarna. Dessutom ligger vi över riksnittet som enligt CAN är omkring 1 % hos åldersgruppen. Resultaten kring tillväxtpreparat bör undersökas vidare. Hur kommer det sig att våra elever i högre grad brukar preparaten? Var får de tag på dem? Vet de om riskerna? För att nå framgång i det preventiva arbetet gällande dopning krävs ett förbättrat samarbete med lokala idrottsföreningar och träningsanläggningar.

5.3 Föräldrars förhållningssätt

Familjen och föräldrarna har en stor betydelse som skydd för att unga inte ska hamna snett i tillvaron och som stöd om det ändå händer. Vi vet idag att det finns många olika risk- och skyddsfaktorer som påverkar unga när det gäller normbrytande beteenden. Det handlar nästan alltid om faktorer som samspelar. Vissa av dem är av samhällskaraktär, andra är knutna till skolmiljön och ytterligare viktiga faktorer handlar om familjen och fritiden. Till detta kommer individuella och personliga förutsättningar. Att samtala med sin tonåring om tobak, alkohol, narkotika och andra droger är inte alltid lätt - men nödvändigt. Vårdnadshavares åsikter är betydelsefulla och de har en mycket viktig roll i att påverka sitt barns attityder och beteenden. Alla tonårsföräldrar kan göra stor skillnad genom att sätta tydliga gränser och säga nej till tobak, alkohol, narkotika och andra droger. En av de viktigaste anledningarna till att ungdomar avstår från droger är att deras föräldrar förväntar sig det. Att elever får tag på tobak och alkohol via sina föräldrar bör ses som bristande föräldraansvar. I det förebyggande arbetet behöver vi fortsätta upplysa föräldrar om hur deras förhållningssätt och inställning påverkar deras ungdomar. Det har tidigare funnits en myt om att ungdomar som får alkohol av sina

föräldrar dricker mindre men idag vet att förhållandet är precis tvärtom. Möjligtvis lever den myten trots allt vidare hos de föräldrar som förser sina minderåriga barn med alkohol.

Högstadiet

Av de högstadieelever som brukar tobak anger 17 % att deras vårdnadshavare tillåter att de använder produkterna. Det är främst elever i årskurs 9 som svarat att deras föräldrar accepterar snus och/eller cigaretter. Det sker alltså inte bara en förändring av våra ungdomars inställning till tobaksbruk under högstadieåren, utan även av deras föräldrars acceptans till att deras barn nyttjar dessa droger. Gällande alkohol ser vi en kraftigt höjd acceptans. År 2022 angav 19 % av alkoholkonsumenterna på högstadiet att deras föräldrar tillåter att de dricker medan den senaste mätningen visar på 36 % - ett resultat som bekräftar att föräldrars attityder behöver inkluderas i högre grad i det förebyggande arbetet. 8 % av högstadieeleverna känner oro över sina vårdnadshavares alkoholkonsumtion vilket är ett resultat som legat relativt stabilt de senaste åren. Att föregå med gott exempel är en viktig del i att förebygga alkoholkonsumtion hos sina barn tillsammans med gränssättning. Föräldrarnas förhållningssätt går i linje med den tidigare nämnda observation IQ har gjort på nationell nivå som visar på en mer tillåtande attityd kring alkoholbruk i barn och ungas närvaro.

Gymnasiet

Som nämnt behöver det tas i beaktning att vissa av eleverna i årskurs 2 på gymnasiet har fyllt 18 år, vilket troligtvis till viss del påverkar hur vårdnadshavarna förhåller sig till deras drogbruk. 39 % anger att deras vårdnadshavare tillåter att de brukar tobak, en nivå som legat relativt stabilt över de senaste åren. Hela 77 % av alkoholkonsumenterna anger att deras föräldrar tillåter att de dricker, vilket har ökat från år 2020 då resultatet låg på 45 %. När det kommer till att känna oro för sina vårdnadshavares alkoholkonsumtion ses en rejäl minskning från de två föregående mätningarna, något som förhoppningsvis tyder på att de vuxna föregår med allt bättre exempel. Det är viktigt att rikta det drogförebyggande arbetet mot gymnasieelever och deras vårdnadshavare även om ungdomarna närmar sig myndig ålder. Drogernas skadepåverkan på hälsan är stor oavsett ålder och målet ska vara att så få som möjligt fastnar i ett bruk.

5.4 Framgångs- och skydds faktorer

I det drogförebyggande arbetet lyfts ofta följande framgångsfaktorer fram:

- Att fritidsledare med deras relationsbärande och elevnära arbete har stor betydelse.
- En fungerande förebyggande elevhälsa har även det en positiv effekt.
- Att fritidsgårdarnas, kyrkans och olika församlingars drogfria verksamhet och metoder i att möta ungdomar spelar en viktig roll. Att skapa möten ungdomarna emellan samt ungdomar och vuxna i en drogfri miljö har betydelse för ungdomarnas framtida val.
- Att det finns goda förebilder i elevernas/ungdomarnas närhet såsom vårdnadshavare, vuxna i skolan, ungdomsledare med flera.
- Att föräldrar är restriktiva i sitt förhållningssätt gällande tobak, alkohol och narkotika. Detta ger ungdomarna större möjlighet att avhålla sig från dessa preparat.

- Att elever som bor hemma hos sina föräldrar har ett bättre skyddsnät än de med eget boende.
- Att finnas i ett socialt nätverk i form att vara medlem i en organisation/förening främjar trivsel samt tobaks-, alkohol- och drogfrihet. Det är därför viktigt värva nya och behålla befintliga ungdomar i föreningar.
- Att skapa möjlighet till drogfria mötesplatser för eleverna/ungdomarna har också visat sig vara av stor vikt i träningen att umgås utan alkohol och droger.
- Att verka för en höjd debutålder vad gäller tobak och alkohol är viktigt för att motverka framtida missbruk av dessa och andra preparat.
- Att eleverna/ungdomarna får vara delaktiga i arrangemang som är drogfria.
- Ungdomars inflytande och delaktighet i skolan och på fritiden är betydelsefullt. Att som ungdom känna sig sedd, behövd och viktig för samhället.
- Att skolorna har ett gott skolklimat och främjar en god lärandemiljö. Att ha elever som trivs och fungerar i skolan är drogförebyggande.
- En tydlig och förankrad policy kring ANDT i skola, fritid- och föreningsverksamhet har stor betydelse.
- Tydligt och kärleksfullt föräldraskap.

5.5 Insatser i kommunen

Nedan redovisas ett urval av insatser i det förebyggande arbetet som genomförs samt är planerade i Vilhelmina kommun på ett övergripande plan. Notera att det drogförebyggande arbetet i skolor, kyrkor, fritidsgården och andra verksamheter pågår konstant även om det inte presenteras här.

- Individ- och familjeomsorgen genomför regelbunden fälttjänstgöring med fokus på särskilda riskkvällar.
- Fältsekreterare och folkhälsosamordnare ansvarar gemensamt för att samordna kommunens ANDTS-arbete, för ett mindre personberoende och mer effektivt förebyggande arbete.
- Kommunfullmäktige ställde sig under år 2022 bakom en ny reviderad version av den kommuntäckande ANDTS-policyn som är under implementeringsprocess.
- Resultaten som framkommer i denna rapport ska tillsammans med övriga lägesbilder delges till politiker, skolpersonal, föräldrar och elever.
- I presenterat resultat framkommer indikationer på att minderåriga i högre grad lyckas köpa tobak och tobaksprodukter i fysiska butiker. Av denna anledning bjöds chefer och butikspersonal från butiker som säljer dessa produkter in till en informations- och dialogträff av tobakshandläggare och folkhälsosamordnare.
- Samarbete mellan skola, individ- och familjeomsorg, polis och fritidsgård har en stor betydelse i det förebyggande arbetet mot problematik kopplat till ANDTS, brott och våld. Representanter från dessa aktörer ingår i kommunens förebyggargrupp, för samverkan och samordning av insatser.

- Vilhelmina ingår i samarbete med Länsstyrelsen i nätverk som behandlar det förebyggande ANDTS-arbetet. Syftet är samordning, gemensam utveckling och erfarenhetsutbyte.
- Kommunens tobakshandläggare har samordnat flertalet förebyggande insatser som kommer att genomföras under 2024. Däribland kontrollköp av tobak, tobaksfria nikotinprodukter och folköl i detaljhandeln. Tillsyn av tobaksfria miljöer kommer att genomföras under våren för att stötta bland annat skolor i att behålla sitt område tobaksfritt. Dessutom arrangeras utbildningen Ansvarsfull alkoholservering som riktar sig till restauranger och verksamheter som serverar alkohol för att stötta dem i hur de ska agera vid kontakt med berusade gäster.
- Samverkansavtalet mellan kommun och polis fortgår i syfte att bedriva ett mer effektivt brottsförebyggande arbete (bland annat inkluderas langning och trafikonykterhet) genom samarbete.
- I enlighet med gällande medborgarlöften som tagits fram utifrån lokala lägesbilder i samverkan mellan kommun och polis ingår bland annat narkotika och motorburen problematik som fokusområden.
- Polisen arbetar enligt Kronobergsmodellen där de offensivt beslagtar alkohol från underåriga, utreder var alkoholen kommer ifrån och försöker åtala de som langar/säljer till underåriga. En viktig del i metoden är ett nära samarbete med socialtjänsten.
- Hälsosamtal i kommunens skolor som startade under 2022 fortgår och inkluderar frågor om bland annat mobbning, tobak, alkohol, narkotika och våld. Detta förväntas ge en tydligare lägesbild.
- Vilhelminas skolor och fritidsgårdar är rökfria vilket även omfattar områdena runt omkring.
- Drogfria arrangemang vid riskkvällar (så som exempelvis skolavslutning).

6. Avslutning

Resultatet i denna rapport ger oss som på olika sätt arbetar inom det förebyggande arbetet i Vilhelmina kommun möjlighet att prioritera och handla utifrån de lokala förutsättningar som finns. Resultatet tyder på att vi har vissa problem kopplat till ANDT hos skolungdomarna i vår kommun, utmaningar som vi i många fall delar med andra kommuner och med riket i stort. Alla måste hjälpas åt för att vi ska kunna förhindra och lindra lidande och ohälsa som drogbruk orsakar. Det är en uppgift vi måste fortsätta ta på största allvar, oavsett vad statistik visar. Förhoppningsvis ger denna rapport utöver vägledning i kommunens förebyggande arbete också värdefull information till alla som på något sätt kommer i kontakt med ungdomar. Läsare som mer ingående vill ta del av data från ANDT undersökningen hänvisas till kommunens ANDTS-samordnare.

7. Källor

- CAN:s nationella skolundersökning 2023. Hämtad 2023-03-28 från:
<https://www.can.se/publikationer/cans-nationella-skolundersokning-2023/>
- IQ:s alkoholindex 2022. Hämtad 2023-03-28 från:
<https://via.tt.se/data/attachments/00624/fcea5342-cc6b-445a-93d5-1ec70752577b.pdf>